

TESAM

NATO'NUN GELECEĞİ VE TÜRKİYE

ÇALIŞTAY RAPORU

Haziran 2026

Küresel Güvenlik Mimarisi, NATO'nun Dönüşümü ve
Türkiye'nin Stratejik Konumu Üzerine Değerlendirme Raporu

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	7
<i>Öne Çıkan Bulgular</i>	7
NATO, AVRUPA VE TÜRKİYE SİSTEMATİĞİ.....	11
<i>Giriş</i>	11
<i>Avrupa'nın I. Trump Dönemindeki Durumu ve NATO</i>	12
<i>Avrupa'nın Rusya ve Çin'e Bakışı ve Türkiye</i>	15
<i>Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği</i>	16
<i>Sonuç</i>	17
KÜRESEL GÜVENLİK EKSENİNDE NATO-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: <i>STRATEJİK ORTAKLIK, GERİLİMLER VE GÜNCEL VERİLER</i>	19
<i>Giriş</i>	19
<i>Türkiye'nin NATO İçindeki Stratejik Değeri</i>	19
<i>Tarihsel Süreç: Ortaklıktan Gerilimlere</i>	20
<i>Gerilimler: Yapısal Kırılma Noktaları</i>	20
<i>Savunma Harcamaları: Güncel Veriler</i>	21
<i>Savunma Sanayii: Küresel Güç Haline Geliş</i>	22
<i>Stratejik Ortaklığın Ekonomik Bedeli</i>	23
<i>Geleceğe Bakış: Strateji Zorunluluğu</i>	23
NATO'NUN, GÜNCEL YETENEK İHTİYAÇLARI EKSENİNDE TÜRK SAVUNMA SANAYİİ'NİN ENTEGRASYON POTANSİYELİ VE FIRSATLAR.....	25
<i>Giriş</i>	25
<i>Değişen Güvenlik Ortamı ve NATO'nun Dönüşümü</i>	25
<i>NATO'nun Öncelikli Yetenek İhtiyaçları ve Gelecek Vizyonu</i>	26
<i>Türk Savunma Sanayiinin NATO Ekosistemindeki Mevcut Konumu</i>	27
<i>NATO Yetenek İhtiyaçları ile Türk Savunma Sanayiinin Kesişim Alanları</i>	28
<i>NATO Savunma Ekosisteminde Fırsatlar ve Kısıtlar: Türkiye'nin Karşılaşabileceği Zorluklar</i>	29
<i>Sonuç ve Stratejik Mesajlar</i>	29
NATO MİMARİSİ İÇİNDE MİNİLATERAL YAKLAŞIMLAR VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK KALDIRAÇLARINA ETKİLERİ.....	31
<i>Giriş</i>	31
<i>NATO İçinde Minilateral Yaklaşımların Yükselişi</i>	32

<i>Türkiye'nin Stratejik Kaldıraçları</i>	33
<i>Minilateral Eğilimlerin Türkiye'ye Etkileri</i>	33
<i>2026 Ankara Zirvesi Öncesinde Stratejik Öngörüler</i>	34
SONUÇ	35
NATO'nun genişleyen tehdit algısı ve terörle mücadele	37
<i>NATO Ankara Zirvesi</i>	37
<i>NATO'nun Genişleyen Tehdit Algısı ve Terörle Mücadele Misyonu</i>	37
<i>Yeşil Kuşak İlimli İslam</i>	38
<i>Köktendinci Örgütlerin Gelişimi</i>	38
<i>Suriye'de Son Durum</i>	38
<i>Afrika'da Son Durum</i>	38
<i>Köktendinci örgütlerin Türkiye'ye etkileri, Afrika örneği</i>	39
<i>Türkiye'nin Afrika Açılımı</i>	39
<i>İran vekil güçlerinin yeni yetenekleri</i>	40
SONUÇ	40

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'dan başlayan rejim ihracına yönelik faaliyetleri karşı Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO) 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da 12 devlet tarafından imzalanan antlaşma ile doğmuştur. Kurucu üyeler; Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Birleşik Krallık, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, Portekiz, Danimarka, Norveç ve İzlanda olmuştur.

NATO'nun temel amacı Sovyet yayılcılığı karşısında kolektif güvenlik ve iş birliği sağlamaktır. Kurucu metin olan Washington Antlaşması'nın 5. maddesinde yer alan üyelerden herhangi birinin saldırı altında olması durumunda teşkilatın tüm üyelerinin birlikte yanıt vermesi hükmü bu amacın somut şekilde dile getirilmesidir. BM sözleşmesinin meşru müdafaa hakkı veren 51. maddesinin bireysel ve kolektif olarak kullanılabilir olması teşkilatın amacını yerine getirebilmesi için de önemli bir dayanak sağlamaktaydı.

Türkiye ve Yunanistan 1952 yılında NATO'ya katılmıştır. Türkiye ve ABD, İkinci Dünya Savaşı yıllarında yakın ilişki geliştirmiştir. Savaşın ardından ABD'nin Avrupa'da başlattığı ilk askeri destek programı olan Truman Doktrini, Türkiye ve Yunanistan'ın komünizm tehdidi karşısında güçlendirilmesi amacını taşımıştır. Türkiye kuruluşundan itibaren NATO'nun bir parçası olmak adına diplomatik temaslarda bulunmuştur. Türk askerinin Birleşmiş Milletler çatısı altında Kore Savaşı'ndaki başarıları NATO'nun askeri kanadı için ne derece önemli olacağını işaret etmiş, Türkiye teşkilatın ilk genişleme hamlesiyle 1952 yılında NATO'ya dahil olmuştur.

1955 yılında Batı Almanya'nın NATO'ya katılması üzerine SSCB, Varşova Paktı'nı kurmuş ve bloklar arası rekabet kurumsallaşmıştır. Her iki taraf da nükleer silahları caydırıcılığın temel unsuru olarak görmüştür. 1960'larda NATO'nun gündeminde balistik füze tehdidi yer alırken, 1970'lerde silahların kontrolü görüşmeleri ve 1975 Helsinki Nihai Senedi ile yumuşama süreci öne çıkmıştır. Ancak bu süreç, 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesiyle sona ermiştir.

NATO'nun güvenlik alanındaki asıl dönüşümü ise SSCB'nin dağıldığı 1991 yılında yaşanmıştır. 1991 Roma Zirvesi'nde NATO, "Yeni Stratejik Konsept" kabul etmiş, tehdit algısını tek bir devletten istikrarsızlık, bölgesel krizler, silahların yayılması ve Avrupa-Atlantik güvenliğinin korunması alanlarına kaydırmıştır. Bu zirve ile birlikte NATO çeşitli bölgelerde iş birliği arayışlarına gitmiştir. 1997 Madrid Zirvesi'nde ilk defa Varşova Paktı eski üyeleri Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya üyelik görüşmelerine davet edilmiştir.

1999 yılına gelindiğinde NATO bir kez daha yeni strateji konsepti belirlemiştir. 50. yılında belirlenen bu yeni konsept sadece üye ülkelerin toprak savunmasıyla sınırlı kalmayarak bölgesel operasyonlarla Avrupa-Atlantik istikrarı için aktif rol üstleneceğini göstermeyi esas almıştır. NATO, 2002 Prag Zirvesi'nde Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya ve Litvanya'yı üyeliğe davet ederek büyük bir genişleme hamlesi başlatmıştır.

Bir sonraki bölgesel girişim ise 2004'te İstanbul Zirvesi ile olmuştur. Burada NATO "İstanbul İş Birliği Girişimi" çalışmasını başlatmış, terörle mücadele ve denizlerde güvenlik alanlarında iş birliği için yeni bir adım atmıştır. Körfez ülkelerinin bu girişime dahil olması NATO'nun çalışma alanının genişlemesini de beraberinde getirmiştir.

2008 Bükreş Zirvesi NATO ile Rusya'nın geriliminin arttığı bir dönemi kapsamaktadır. Ukrayna ve Gürcistan'ın tarih verilmeksizin gelecekte NATO üyesi olmasına dair niyet beyanı Rusya'yı oldukça rahatsız etmiş, günümüze kadar uzanan gerilimli sürecin kapısını açmıştır. NATO artan güvenlik ihtiyaçları ile 2014 Galler Zirvesi'nde üyelerin savunma harcamalarını on yıl içinde GSYH'nin yüzde 2'sine yaklaştırmaları hedefini benimsemiştir. 2014 Varşova Zirvesi ve 2022 Madrid Zirvesi, NATO'nun yeniden Rusya karşısında hamlelerde bulunmaya başladığını gösteren somut örnekler sunmaktadır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT

YÖNETİCİ ÖZETİ

Elinizdeki rapor, "NATO'nun Geleceği ve Türkiye" başlıklı çalıştay kapsamında gerçekleştirilen sunumlar ve tartışmalar doğrultusunda hazırlanmıştır. Raporda, çalıştayda öne çıkan değerlendirmeler, temel tespitler ve politika önerileri bir araya getirilerek karar alıcılar ve ilgili paydaşların istifadesine sunulmaktadır.

Uluslararası güvenlik mimarisi, büyük güç rekabeti, bölgesel çatışmalar ve hızlanan teknolojik dönüşümün etkisiyle yeniden şekillenmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı, Orta Doğu'da derinleşen istikrarsızlık, Çin'in yükselişi, hibrit tehditlerin yaygınlaşması ve minilateral güvenlik yapılarının güç kazanması, NATO'nun yalnızca tehdit algısını değil; stratejik önceliklerini, karar alma mekanizmalarını ve ortaklık modelini de dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin NATO içindeki rolünü yeniden tanımlayan önemli riskler ortaya çıkarmaktadır.

"NATO'nun Geleceği ve Türkiye" çalıştayını, bu dönüşüm sürecini Türkiye perspektifinden değerlendirmek amacıyla düzenlenmiştir. Çalıştayda NATO'nun geleceği; transatlantik ilişkiler, Avrupa güvenlik mimarisi, savunma sanayii, minilateral iş birlikleri, bölgesel krizler ve terör tehdidi ekseninde çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Tartışmalar, NATO'nun klasik kolektif savunma anlayışından teknoloji, savunma sanayii, dirençlilik ve bölgesel ortaklıkların öne çıktığı daha esnek bir güvenlik mimarisine yöneldiğini göstermektedir.

Çalıştayın temel bulgularından biri, Türkiye'nin bu yeni güvenlik mimarisinde yalnızca jeopolitik konumu nedeniyle değil; savunma sanayii kapasitesi, askerî kabiliyetleri, kriz yönetimi tecrübesi ve Karadeniz, Orta Doğu ile Doğu Akdeniz'i aynı anda etkileyebilen stratejik konumu sayesinde NATO'nun en kritik aktörlerinden biri olmaya devam ettiğidir. Bununla birlikte NATO içerisinde yeni oluşan minilateral girişimler, değişen güç dengeleri ve teknoloji odaklı iş birlikleri, Türkiye'nin mevcut konumunu sürekli güçlendirmesini ve dikkatli hareket etmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede raporda yer alan değerlendirme ve politika önerileri; Türkiye'nin NATO'nun karar alma süreçlerinde daha etkin rol üstlenmesine, savunma sanayii ve teknoloji alanındaki kapasitesini ittifakın ortak projelerine daha fazla yansıtmasına, yeni güvenlik platformlarında aktif diplomasi yürütmesine ve dönüşen güvenlik mimarisi içerisinde stratejik konumunu güçlendirmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Öne Çıkan Bulgular

1. NATO içinde Türkiye'nin yer almadığı yeni karar alma merkezleri kurulmaktadır.

NATO'nun geleceğine ilişkin bazı kararlar artık yalnızca resmî ittifak mekanizmalarında alınmamaktadır. E5 benzeri minilateral yapılar, NATO içindeki kararların önceden şekillendiği yeni merkezler hâline gelmektedir. Türkiye bu yapıların dışında kalmakta ya da dışında bırakılmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin NATO içindeki etkisini sınırlama riski taşımaktadır.

Politika Önerisi

Türkiye, NATO Zirvelerinde bu dışlanmayı görünür kılmalı ve yeni minilateral güvenlik formatlarının dışında kalmayacağını açık biçimde ortaya koymalıdır. Ankara, NATO içindeki konumunu müttefiklere yalnızca hatırlatmamalı; bu konumu pazarlık gücüne dönüştürmelidir.

2. ABD ile Avrupa NATO içinde aynı önceliklere sahip değildir.

ABD, stratejik ağırlığını Çin'i sınırlamaya kaydırmaktadır. Avrupa ise güvenlik politikasını Rusya tehdidi üzerine kurmaktadır. Bu ayrışma, NATO içinde ortak bir stratejik aklın oluşmasını zorlaştırmaktadır. İttifak aynı çatı altında kalmakta; fakat üyelerin tehdit öncelikleri birbirinden uzaklaşmaktadır.

Politika Önerisi

Türkiye, bu ayrışmayı doğru okumalıdır. Ankara yalnızca Avrupa'nın Rusya merkezli güvenlik gündemine sıkışmamalı; ABD'nin Çin, Hint-Pasifik, teknoloji ve tedarik zinciri gündemlerinde de görünür olmalıdır. Türkiye, NATO içinde iki farklı güvenlik önceliği arasında denge kurabilen aktörlerden biri hâline gelmelidir.

3. Bölgesel savaşlar Türkiye'yi NATO'nun çevre ülkesi değil merkez ülkesi hâline getirmektedir.

Ukrayna-Rusya Savaşı, Gazze krizi, İran gerilimi, Hürmüz Boğazı, Karadeniz güvenliği ve Doğu Akdeniz'deki gelişmeler Türkiye'nin çevresinde yoğunlaşmaktadır. Bu krizlerin hiçbiri Türkiye dışarıda bırakılarak yönetilemez. Türkiye artık yalnızca NATO'nun güney kanadında yer alan bir ülke değildir. Karadeniz, Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve enerji güvenliği hatlarının kesiştiği merkez ülkelerden biridir.

Politika Önerisi

Türkiye, NATO içindeki rolünü yalnızca askerî katkı üzerinden anlatmamalıdır. Kriz yönetimi, diplomatik arabuluculuk, enerji güvenliği ve bölgesel istikrar üretme kapasitesi de öne çıkarılmalıdır. Ankara Zirvesi'nde Türkiye'nin Karadeniz, Orta Doğu, Hürmüz, Gazze ve enerji güvenliği başlıklarında vazgeçilmez bir denge aktörü olduğu açık biçimde vurgulanmalıdır.

4. NATO'da söz sahibi olmanın yolu savunma sanayiinden geçmektedir.

NATO'nun yeni güvenlik ihtiyaçları insansız sistemler, elektronik harp, hava savunma, komuta-kontrol, yapay zekâ, siber güvenlik ve beşinci nesil kabiliyetler etrafında şekillenmektedir. Türkiye bu alanlarda üretim yapan bir ülkeye dönüşmüştür. Türk savunma sanayii artık yalnızca ulusal ihtiyaçları karşılayan bir sektör değildir. NATO'nun ihtiyaç duyduğu birçok alanda doğrudan katkı sunabilecek stratejik bir kapasiteye ulaşmıştır. Ancak Türk firmalarının NATO tedarik zincirlerinde ve ortak teknoloji programlarında aldığı pay hâlâ sınırlıdır.

Politika Önerisi

Türkiye, savunma sanayiini NATO görüşmelerinin ana dosyalarından biri hâline getirmelidir. NSPA, NCIA, DIANA ve NATO İnovasyon Fonu gibi mekanizmalarda Türk firmalarının payı artırılmalıdır. Ortak üretim, teknoloji paylaşımı, ihracat lisansı, ambargo ve tedarik engelleri müttefiklerle yürütülen görüşmelerde açık dosya olarak gündeme getirilmelidir. Savunma sanayii yalnızca ekonomik başarı değil, NATO içindeki stratejik ağırlığın temel aracıdır.

5. Türkiye NATO'da askerî güç kadar sivil yapıda da temsiliyetini artırması stratejik önem taşımaktadır.

Türkiye, NATO'ya askerî kapasite bakımından ciddi katkı sunmaktadır. Ancak NATO içindeki etki yalnızca askerî güçle kurulmamaktadır. Sivil planlama, kriz yönetimi, afet koordinasyonu, dirençlilik, stratejik iletişim, kritik altyapıların korunması ve siber güvenlik alanları da NATO karar süreçlerinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Türkiye bu alanlarda askerî kapasitesi kadar görünür değildir.

Politika Önerisi

Türkiye, NATO'nun sivil uzman havuzlarına daha fazla personel göndermelidir. Sivil planlama, dirençlilik, afet yönetimi, stratejik iletişim ve kriz koordinasyonu mekanizmalarında daha fazla görev almalıdır. Askerî güç sivil temsil ile tamamlanmadığı sürece Türkiye'nin NATO içindeki etkisi eksik kalacaktır.

6. NATO terör tehdidini Türkiye'nin gördüğü açıklıkta görmemektedir.

Türkiye açısından terör tehdidi yalnızca sınır güvenliği meselesi değildir. Suriye'de yabancı savaşçılar, Afrika'da JNIM ve IŞİD bağlantılı yapılar, Sahel'den Somali ve Mozambik'e uzanan istikrarsızlık Türkiye için doğrudan güvenlik riski üretmektedir. Buna rağmen NATO gündeminde terör tehdidi çoğu zaman Rusya ve Çin başlıklarının gerisinde kalmaktadır. Bu durum Türkiye'nin güvenlik kaygılarının ittifak belgelerine yeterince güçlü yansımamasına yol açmaktadır.

Politika Önerisi

Türkiye, terörle mücadele tecrübesini NATO doktrinlerine, eğitim programlarına ve stratejik belgelerine daha güçlü biçimde yansıtmalıdır. NATO'nun terör gündemi Türkiye'nin güvenlik kaygılarını içerecek şekilde genişletilmelidir. Türkiye'nin geçiş ülkesi, hedef ülke ve mücadele aktörü olma özellikleri NATO içinde daha görünür hâle getirilmelidir.

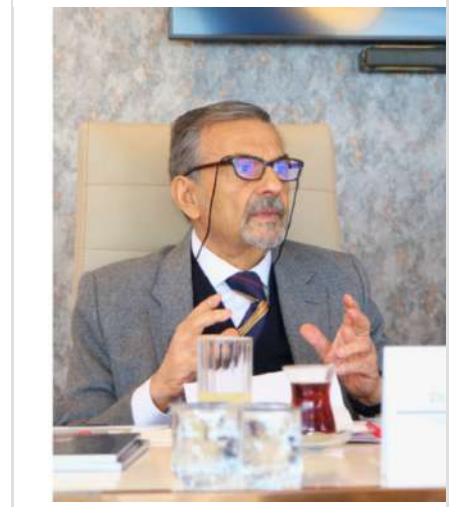

NATO, AVRUPA VE TÜRKİYE SİSTEMATİĞİ

Giriş

NATO, modern askeri tarihte en uzun süre var olan ve en geniş bir ittifak olarak varlığını sürdürüyor. İttifak 1990'lara kadar kendisine üye olan devletleri Sovyet yayılcılığından koruyarak sonunda Batı sisteminin başarılı olmasını sağladı. 1990'dan sonra NATO yeni Avrupalı üyeleri, özellikle Doğu Avrupalı üyeleri ile büyümesine devam etti.

Bazı yazarlara göre, 1990'da Sovyetler Birliğinin, Devlet Başkanları Gorbaçov'un izlediği açılma politikaları ve yeni gelişen uluslararası ekonomik sistem nedeniyle tarihe karışmasıyla NATO'nun Avrupa'yı koruma görevi sona ermişti.

Prof. Dr. Hasan Köni

1990 sonrası dönem birçok uzmanlar tarafından tek kutuplu bir dünya düzeni olarak tarif edildi. Bu dönemde NATO sisteminin hegemonu olan Amerika Birleşik Devletleri yukarıda belirttiğim gibi NATO'yu genişletmeye devam etti ve NATO üyesi ülkeler NATO'nun kuruluş amacı olan Avrupa'yı koruma dışındaki alanlardaki savaşlarda görev aldılar. Irak'ta, Afganistan'da, Suriye'de, Libya'da NATO ülkeleri hazır bulundular. NATO'nun genişlemesi hep Amerikan Başkanlarının seçim öncesi dönemlerine rastladı.¹ Bir yazarın belirttiği gibi NATO'nun genişlemesinin amacı Rusya'yı çevreleme değil ABD iç siyasetinin bir ürünü idi.^{2,3}

NATO genişlemesine Rusya'nın reaksiyonu 10 Şubat 2007 tarihinde yapılan Münih güvenlik Konferansı sırasında gerçekleşmiştir. Putin NATO genişlemesini bir provokasyon olarak nitelendirmiştir. Genişlemenin kime karşı yapıldığını ve Batının Varşova Paktı dağılmasından sonra verdiği güvencelere ne olduğunu sormuştur. 2021 yılının sonlarında Ukrayna'nın NATO'ya dahil edilme sinyalleri üzerine bu durumun Rusya için varoluşsal bir tehdit olduğunu belirterek 'kırmızı çizgi' kavramını ortaya atmıştır. Yine Münih konferansında tek kutuplu modelin artık imkansız olduğunu ve dünyanın çok kutuplu düzene girdiğini de bu konferansta ifade etmiştir. Mayıs 2026,

¹ James M. Goldgeier, *Not Whether but When: The U.S. Decision to Enlarge NATO*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 1999, ss. 65-82.

² John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin," *Foreign Affairs*, C. 93, S. 5, 2014, ss. 77-89.

³ NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişleme takvimi ile başkanlık seçimleri arasındaki doğrusal ilişki, özellikle 1996 Clinton-Dole rekabeti bağlamında siyasi literatürde sıkça işlenmiştir. Bkz.: Goldgeier, *Not Whether but When*, ss. 74-79.

Pekin'de Çin lideri ile yapılan toplantıda 'çok kutuplu dünya düzeninin' kurulması üzerine kapsamlı ortak bir deklarasyon imzalanmıştır.⁴

Amerikan Başkanı Biden'ın izlediği politikalar yüzünden ortaya çıkan Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, Kırım'ın Rusya tarafından işgali NATO'nun bu genişleme politikalarını sonucu olmuştur. Ukrayna, Amerika'nın dolaylı desteğinin yanında yoğun olarak; Polonya, Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülkelerden destek almıştır. Savaş Rusya'yı zorladığı gibi Avrupa ülkelerini de askeri harcamalar, Arap ülkeleri ve Afrika'dan aldıkları göç yanında Ukrayna'dan gelen göçle ekonomik ve sosyal açıdan zora sokmuştur.

Avrupa'nın I. Trump Dönemindeki Durumu ve NATO

Donald Trump'ın ilk başkanlık döneminde (2017-2021) transatlantik ilişkilerine bakışı geleneksel ittifak hukukundan ziyade ticari bir 'maliyet-fayda' ve 'yük paylaşımı' esasına dayanmıştır. Trump, Avrupa'yı ABD'nin askeri gücü üzerinden 'bedavacılık' yapmakla suçlamış ve müttefiklerinden askeri gelişmeleri açısından radikal taleplerde bulunmuştur. Trump, bu dönemde %2'lik Savunma harcamalar kotasının kesinlikle karşılanması istemiş ve bu tavsiye kararını bağlayıcı bir borç olarak yorumlamıştır. Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerini 'vadesi geçmiş borçlu' ilan ederek bu oranı yakalamalarını, hatta Temmuz 2018 NATO Brüksel zirvesinde %4'e çıkarmalarını istemiştir. Avrupa Birliği'nin ticaret fazlasını eleştirerek otomobil gibi bazı sektörlerde gümrük vergileri koyma tehdidinde bulunmuştur.

Almanya'nın Rusya'dan gaz alma projesini sertçe eleştirmiştir. Avrupa ülkelerinin durumu Trump'ın ilk döneminde bu taleplerine karşı isteksiz davranmış ve hafifçe direnç göstermişlerdir. Almanya'nın o dönem Şansölyesi Angela Merkel %2'lik hedefe Almanya'nın ancak 2030 yılında ulaşabileceğini bildirmiştir. Trump, daha sonra yapacaklarına benzer bir davranışla Almanya'daki 12.00 Amerikan askeri çekme kararı almıştır. Ancak daha sonra savaş çıkınca Avrupa, Biden'ın Başkanlığı sırasında çıkan Ukrayna savaşı ve Biden hükümetinin Rusya'nın Avrupa'yı işgal edebileceği konusundaki propagandasının etkisiyle, Kanada dahil olmak üzere kolektif askeri bütçelerini %20 artırmış ve tüm ittifak üyeleri GSMH'lerinin %2'lik askeri harcama hedefine tamamen ulaşmışlardır.⁵

Trump'ın ilk döneminin Avrupa ülkelerinde savunma konusunda ilk defa Atlantik ittifakından kaygı duydukları dönem oldu. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron; 7 Kasım 2019'da 'The Economist' dergisine verdiği geniş kapsamlı bir mülakatta 'NATO'nun beyin ölümü gerçekleşmiştir,' demiştir. Macron'un bu ifadeyi kullanmasının arkasında yatan neden NATO ittifakının askeri kapasitesi değil, stratejik koordinasyonu ve siyasi karar alma mekanizmalarının felç olduğunu savunmasıdır. Böyle bir görüşün nedeni: ABD'nin Trump yönetiminde öngörülemesizliği, müttefiklerini yarı yolda bırakabileceği, transatlantik ittifakına bağlılık göstermemesi ve NATO'da tek taraflı kararlar almasıydı. Macron, Avrupa'nın askeri ve stratejik olarak tamamen Amerika'ya bağlı olmasını büyük bir risk olarak görmüştür. NATO genel Sekreteri olan Jens Stoltenberg ve Merkel, Macron'un bu görüşüne katılmamakla birlikte bu buhran

⁴ "Russian and Chinese Leaders Sign Declaration on Multipolar World at Beijing Summit," *Anadolu Ajansı*, 20 Mayıs 2026. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2026.

⁵ "Donald Trump and the Battle of the Two Percent," *DIIS Policy Brief*, Danish Institute for International Studies, 2020, ss. 1-3. Ayrıca bkz.: Noel Dempsey, "The Two NATO Targets: Which Countries Are Hitting the Mark?," House of Commons Library, Briefing No. 8122, Londra, 2018, ss. 4-7.

NATO'nun geleceğine dair 'NATO 2030 Stratejik Konsept' çalışmalarının başlamasına neden olmuştur.⁶ Özetle, 2030 Stratejik Konsepti:

a) doğrudan Rus tehdidine karşı ittifakın Doğu kanadındaki askeri varlığının, birlikler, hava savunma sistemleri ve lojistik açısından en yüksek seviyeye çıkartılması, 360 derece her yönden gelecek tehditlere karşı hazır olma,

b) Kriz önleme ve yönetimi, ittifak sınırları dışındaki çatışmaların NATO topraklarına sıçramasını önlemek amacıyla uyarı mekanizmalarının kurulması,

c) İşbirliğine dayalı güvenlik oluşturulmasıyla birlikte stratejik ortaklığın derinleştirilmesi ve özellikle Asya Pasifik'teki Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda, Güney Kore gibi demokratik ortaklarla küresel iş birliği yapılmasını kapsamaktadır.

Küresel tehdit algılamasında ise Rusya en önemli tehdit olarak kabul edilmiştir. Oysa, Rusya, 2010 Avrupa konseptinde "stratejik ortak" kabul edilmişti. İlk defa olarak bu metinde 'Çin Halk Cumhuriyeti'nin⁷ durumu 'sistemik meydan okuma' olarak nitelendirilmiştir.

Biden döneminde, NATO ve Avrupa'nın güvenliği noktasında tarihi bir paradigma yaşanmıştır. Biden, 'Amerika Geri Döndü' mottosuyla transatlantik ilişkilerini yeniden canlandırmayı hedeflemiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal eylemi sonucu Avrupa ülkeleri 'stratejik özerklik' fikrinden vazgeçerek yeniden Amerika ve NATO şemsiyesi altına sığınmışlardır. Finlandiya ve İsveç NATO'ya katılmaya ikna edilmişlerdir. Biden döneminde izlenen politika nedeniyle Rusya şeytanlaştırılmıştır. Almanya savunma için tek seferlik 100 milyar avroluk özel bir fon ayırdığını açıklamıştır. Biden, Çin'in küresel yükselişini de ittifakın gündemine sokmak istemiştir. Çin'le ekonomik ilişkiler kurmak isteyen Avrupa ülkeleri Çin'e karşı tutum alarak, teknolojik alt yapı güvenliği, tedarik zincirleri gibi konularda Amerika çizgisine yakınlaşmışlardır.

Avrupa ülkeleri, Biden döneminde Transatlantik bağlarını güçlendirmiş olsalar da tam bir bütünlük sağlanamamıştır. Polonya ve Baltık ülkeleri gibi Rusya'ya ile sınırdaş olan ülkeler tamamen Amerika liderliğinde sert bir NATO savunmasını savunurken, Fransa gibi Batı Avrupa ülkeleri Avrupa'nın kendi savunma sanayisini kurmasını ve Amerika'daki iç dalgalanmalara karşı tamamen bağımlı olunmaması gereğini savunmuşlardır.⁸

Trump'ın İkinci Dönemi NATO, Avrupa Trump'ın ikinci başkanlık döneminde, NATO ve Avrupa için ilk dönemdeki söylemsel krizlerin artık somut ve kurumsal bir uygulamaya dönüştüğü bir dönüm noktası olmuştur. Trump'ın dönüşüyle transatlantik ilişkilerindeki belirsizlik kalıcı hale gelmiştir. İkinci dönemde sadece savunma bütçelerinin artması değil askeri sorumlukların tamamen Avrupa'ya devredilmesi politikası devreye sokulmuştur.⁹

⁶ Sven Biscop, "European Defence: Global Strategy with Strategic Autonomy," Egmont Royal Institute for International Relations, Brüksel, 2020, ss. 4-6; "Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti," *BBC News Türkçe*, 7 Kasım 2019; Pierre Haroche, "Supranationalism Strikes Back: A Neofunctionalist Account of the European Defence Fund," *Journal of European Public Policy*, C. 27, S. 6, 2020, ss. 853-872.

⁷ European Parliamentary Research Service (EPRS), "NATO Looks to the 2030s," Briefing, PE 689.374, Mart 2021, s. 2; NATO, "Brussels Summit Communiqué," 14 Haziran 2021, Madde 46.

⁸ "Biden NATO Liderler Zirvesi'ne Katıldı," SETA Vakfı, *Washington Raporu*, Temmuz 2021, S. 266; "Biden'in 'Amerika Geri Döndü' Temalı Avrupa Turu ve NATO Zirvesi," İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, Temmuz 2021; Erik Brattberg, "Transatlantic Relations After Biden's First 100 Days," Carnegie Europe, Carnegie Endowment for International Peace, 2021.

⁹ Mark F. Cancian ve Chris H. Park, "The 2026 National Defense Strategy by the Numbers: Radical Changes, Moderate Changes, and Some Continuities," Center for Strategic and International Studies (CSIS), 27 Ocak 2026. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2026.

Avrupa Birliği vatandaşları büyük çoğunlukla Avrupa'nın kendi yoluna gitmesini savunmuşlardır. Avrupa Birliği, Amerika'ya Bağlılığını azaltmak adına yeni 'Avrupa Beyaz Kitabı' ile yeni güvenlik stratejilerini devreye sokmuştur. Ayrıca dengeli bir sorumluluk paylaşımı için ve Avrupa'da gereksinme duyulan Amerikan görünürlüğü için 'NATO değişim Planlama Grubu' oluşturma çabalarına girilmiştir.¹⁰ Bu proje ile, hava savunma sistemleri uzun menzilli füzeler ve uydu istihbaratı gibi alanlarda 'Manhattan Projesi' gibi acil Avrupa merkezli yatırımlar başlatılmıştır. Haziran 2025 De Lahey'deki NATO zirvesinde, İspanya hariç müttefikler savunma ve alt yapı harcamalarını 2035 yılına kadar GSMH'lerinin %3,5'ini askeri, 1,5% kritik alt yapı ve siber gelişmeler için harcama kararı almışlardır.

Gerçekte, bir yazarın belirttiği gibi, Trump'ın dış politikası Amerika'yı Bir Numara yapmak yerine, Amerika'nın küresel pozisyonunu zayıflatmıştır. Venezuela'ya askeri güç kullanıp başkanını yakalayıp Amerika'da yargılaması, bir NATO müttefikleri olan Danimarka'nın egemenliğinde olan Grönland'ı talep etmesi ve Avrupa ülkelerine karşı uyguladığı ve zaman zaman değiştirdiği gümrük vergi politikaları Avrupalıları Amerika dışında kendi başlarının çaresine bakmaya itmiştir.¹¹

Ancak, Avrupa her şeye rağmen Trump'la doğrudan bir çatışmaya girmek yerine daha fazla askeri ve siyasal yük üstlenerek ittifakın zayıflamasını engellemeye çalışmıştır. Bazı üyeler ittifakı küçültmeyelim, 'Avrupa ayağını büyütelim' tezini savunarak transatlantik bağlarını güçlendirmeye çalışmışlardır. Avrupa'nın, Ukrayna için 'İstekli olanlarının Koalisyonuna', önce Fransa sonra Birleşik Krallık, Almanya, Polonya, Kuzey ülkeleri ve Baltık ülkeleri katılmıştır.¹²

Trump'ın ikinci dönemindeki en radikal değişimlerden biri de Rusya politikasında ve Ukrayna'ya verilen destekte yaşanmıştır. Trump yönetimi, Rusya'yı artık Amerika için doğrudan küresel bir varoluşsal tehdit olarak değil 'öncelikle Avrupa'yı ilgilendiren bölgesel bir güvenlik sorunu' olarak konumlandırmıştır. Trump, Ukrayna savaşını yirmi dört saatte bitirme vaadi doğrultusunda Ukrayna'ya yönelik askeri ve finansal yardımları ciddi oranda kesmiştir. Ve Kiev'i borçları karşılığında tek taraflı toprak tavizleri vermeye zorlayan ve Amerika için kritik Ukrayna minerallerine göz diken bir diplomasi geliştirmiştir. Transatlantik ittifak bağlarını göz ardı ederek Moskova ile Avrupalı müttefiklerini dışlayan ikili müzakereler yürütmüştür.^{13,14}

¹⁰ Nurdan Bernard, "NATO, Doğru Gündemle Ankara'dan Daha Güçlü Çıkar," *Gazete Oksijen*, 12 Haziran 2026. Not: Büyükelçi Hasan Aygün ile yapılan röportaj.

¹¹ Alfred W. McCoy, "An Autopsy of American Empire," *Asia Times*, 6 Haziran 2026. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2026.

¹² Matthias Matthijs ve Nathalie Tocci, "How Europe Found Its Nerve," *Foreign Affairs*, 15 Mayıs 2026.

¹³ Stefan Lehne, "What Can the EU Do About Trump 2.0?," Carnegie Europe, Carnegie Endowment for International Peace, 12 Şubat 2026; Laurel Rapp, "Trump's New National Security Strategy: Cut Deals, Hammer Europe, and Tread Gently Around Autocrats," Chatham House, Expert Comment, 9 Aralık 2025, güncellenme: 13 Ocak 2026.

¹⁴ Trump, 15 Ağustos 2025 tarihinde Alaska'da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bir araya gelmiş; üç saat süren görüşmelerin "yapıcı" olduğu belirtilmesine karşın somut bir ateşkes veya kapsamlı bir anlaşma açıklanmamıştır. Bkz.: Victoria Bisset, "What to Expect at Trump and Putin's Meeting in Alaska," *The Washington Post*, 15 Ağustos 2025.

Avrupa'nın Rusya ve Çin'e Bakışı ve Türkiye

Avrupa nedeni bizce çok anlaşılmayan bir şekilde, kendi başına bir Rusya Politikası izlemeğe ve bu yönde Amerika'nın gittikçe azalan istihbarat desteğiyle Rusya ile savaşmaya devam etmek istemektedir. Avrupalı NATO ülkeleri Rusya'ya yönelik yaptırımları bağımsız sürdüreceğini ve Rus tehdidine karşı Ukrayna'nın yanında olacağını ve alternatif koalisyonlar kuracağını belirtmiştir. Oysa, en büyük müttefiki Amerika'nın amacı Rusya'yı yanına çekip Çin'i yalnız bırakarak Asya-Pasifikte Çin'le şimdilik teknolojik ve ekonomik alanda mücadele etmektir. Amerika Çin'i küresel hegemonyasının rakibi olarak görmektedir. Avrupa ise Çin vazgeçilmez bir müzakere ortağı, teknolojik üstünlük konusunda ekonomik bir rakiptir. Avrupa Çin' aşırı bağlamadan kaçarak, bağlanmayı çeşitlendirmek ve Çin pazarını kaybetmemek istemektedir.¹⁵

Amerika'nın aksine Avrupa'nın demokrat liderleri Rusya ile çatışmaya devam etmek istemektedirler. Uzun süren bir gevşeklik döneminden sonra geniş bir savaşa hazırlanması uzun sürmesi beklenen ve askeri güç açısından bazı zafiyetler gösteren Avrupa'nın Ukrayna savaşına verdiği açık destek bu savaşın bir Rus-NATO çatışmasına yol açabilecek bir duruma geldiği göstermektedir. Rusya toprakları içine derinlemesine Ukrayna SİHA'ları, Rusya'nın batı kıyılarındaki Novorossisk, Karadeniz'e, Primorks ve Ust-Luga Baltık'ta ana ihracat limanlarını vurmuştur. Bu durum Rusya'nın petrol ihraç kapasitesinin %40 azalmasına yol açmıştır. Rusya'nın Ukrayna sınırından 1500-1700 km. içlerine erişen SİHA'lar ve füzeler Moskova için bir tırmanma işareti olarak kabul edilmiştir. Moskova'da Kiev'e yoğun saldırılar düzenlemiştir. Ruslar, NATO askerlerinin, özellikle Amerikan ve İngiliz askerlerinin bulunduğu, Ukrayna ana karargahlarını vurmaktan imtina ederken Ukraynalılar, Lugansk'daki komuta ve kontrol merkezini İngiliz Storm Shadow füzeleri ile vurmuşlardır. Bu füzelerin hedefe ulaşmaları için Amerikan hedefleme verileri gerekmektedir.¹⁶ Ukrayna savaşı artık yalnızca Ukrayna sahasında yaşanan bölgesel bir çatışmanın dışına taşarak, Baltık'tan Karadeniz'e, Polonya'dan Kaliningrad'a kadar uzanan bir duruma gelmiştir. Ayrıca Avrupalılar, Bulgaristan, Romanya'dan sonra Sırbistan'ı Avrupa Birliğine almaya çalışırken, Gürcistan ve Ermenistan üzerinden Rusya'yı Kafkaslardan kuşatmak istemektedirler.¹⁷

¹⁵ Ursula von der Leyen, "Speech on EU-China Relations to the Mercator Institute for China Studies and the European Policy Centre," Brüksel, 30 Mart 2023, s. 12.

¹⁶ Thomas Fazi, "One Step Away from the Brink: NATO's March Towards All-Out War with Russia," Substack, 28 Mayıs 2026, ss. 3-4. Fazi'ye göre Rusya, Ukrayna adına silah üreten firmaların adlarını yayımlamış ve bu firmaların hedeflerinde olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Fazi, a.g.m., s. 7.

¹⁷ Bu görüşe değinen diğer bir yazı için bkz.: Cem Gürdeniz, "Avrupa Yeni Büyük Bir Savaşa mı Sürükleniyor?," 12 Punto, 31 Mayıs 2026.

Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği

Bir yazarın belirttiği gibi Türkiye ne zaman kendi stratejik çıkarlarını öne çıkarsa Amerika ve Avrupalı analistler Türkiye'yi kaybettiklerini iddia etmişlerdir. Türkiye, gene Amerikan politikaları doğrultusunda 2015 yılında Rus savaş uçağını Suriye civarında düşürüp, sonraları Rusya ile olan ilişkilerini düzeltmek üzere, Patriot füzelerini Amerika'nın geri çekmesine karşısında, Rusya'da S-400 füze savunma sistemi aldığı da Batılılar, Rusya ile olan ilişkilerden rahatsız olmuşlardır.¹⁸ Türkiye'nin haklı olarak izlediği stratejik otonomi Batı'da rahatsızlık yaratmış, Türkiye'yi F-35 yapımı programından çıkarmışlar ve CAATSA yaptırımları uygulamışlardır.¹⁹ Biden döneminde Cumhurbaşkanı Erdoğan Amerika'yı ziyaret etmemiş ancak Biden'le kısa süreli temasları olmuştur ve Amerika'nın 'Suriye Demokratik Güçleri' adıyla desteklediği PKK uzantısı olarak görülen bu gücü desteklemesi Türkiye'yi rahatsız etmiştir. 2023 sonrası Gazze'deki Savaş nedeniyle Ankara ile Washington arasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.²⁰ Bu dönemde Türk-Amerikan ilişkileri stratejik ortaklık seviyesinin altında kalmıştır.

Türk Amerikan ilişkileri Trump dönemlerinde daha olumlu seyretmiştir. Özellikle 2023 Türkiye seçimlerinden sonra, Ankara'nın Ukrayna-Rus Savaşında oynadığı yapıcı ve arabulucu rolü Batı camiasında Türkiye'nin prestijini yükseltmiştir. 2023'te Türkiye, NATO'nun İsveç üyeliğine karşı itirazlarını kaldırmış ve Batılı ortaklarıyla diplomatik olarak aynı hizaya girmiştir. Türkiye aynı zamanda askeri endüstrisini hızla geliştirme adımları atmıştır. 2025 yılında, Trump'la görüşmeye gidildiğinde Ankara, Rusya'dan enerji alımlarını azaltmış ve Amerikan gaz alımını artırmıştır. Savunma endüstrisinin gelişmesinde Amerikan ve Avrupalı ortaklarından yedek parça ve teknoloji transferleri artırmış, dışarıya silah ve mühimmat ihraç ettiği gibi İngiltere ile bir savunma anlaşması

¹⁸ Gönül Tol, "Turkey's Quiet Realignment: Russia's Loss Is NATO's Gain," *Foreign Affairs*, 10 Haziran 2026, s. 2.

¹⁹ Congressional Research Service, *Turkey: Background and U.S. Relations*, R41368, 2024, ss. 24-28.

²⁰ Council on Foreign Relations, "Turkey, the United States, and the Israel-Hamas War," 25 Ekim 2023. Erişim tarihi: 6 Temmuz 2026.

yapmıştır. İran-Amerika-İsrail Savaşı sırasında Türkiye'yi hedef aldığı söylenen İran füzeleri NATO güçleri tarafından düşürülmüştür. 2025 yılı Türkiye'nin Amerika ile ilişkilerinin geliştiği, NATO içindeki öneminin arttığı ve Rusya ile ilişkilerinin aşağı çekilmesinin açıkça gözlenebildiği bir yıl olmuştur.²¹

Batıyla yapılan bütün diplomatik ilişkilerde Amerika gerekse Avrupa ülkeleri Türk devlet adamlarına yakınlık gösterip onları övmelerinin yanında Türk ordusunun büyüklüğünden ve gücünden sık sık söz etmişlerdir. Rusya, Ukrayna-Savaşı, İran savaşı, Türkiye'yi stratejik olarak kanat cephesinden NATO'nun merkezi cephesine yerleştirmiştir. Türk Ordusuna yapılan bu övgünün nedeni Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumu, askerinin her zaman hazırlıklı olması, Karadeniz'e açılan boğazları denetlemesi, son jeostratejik gelişmelere göre enerji güvenliği için yeni hatların gelecekteki oluşumunda bir koridor ve enerji üssü olma kapasitesidir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, transatlantik bağlarının Türkiye için stratejik gereklilik olduğunu ve NATO zirvesinin NATO'nun bütünlüğü için 'tarihi bir fırsat' olduğunu belirtmiştir.

Askeri gücünü geliştirmek isteyen Avrupa'nın jeostratejik ve askeri açıdan Türkiye'ye gereksinim duyduğu açıktır. Ancak, bir diplomatımızın belirttiği gibi Avrupa Birliği özellikle göç yönetimi ve mülteci ve NATO'daki askeri varlığımızın önemi ve büyüklüğü öne çıktığında Türkiye'yi ziyaret etmektedir. Ayrıca Türk ordusu olmaksızın Rusya ile başa çıkamayacağını bilmektedir.²² Öte yandan, Türkiye'nin Avrupa Birliğine adaylık süreci ilerlemezken, Avrupa Birliği Kopenhag kriterlerini yumuşatarak, Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya'yı Türk etkisine karşı Avrupa Birliğine almak istemektedir. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Almanya'da bir gazetenin yıldönümünde yaptığı konuşmada: 'Avrupa kıtasının tamamlanmasını başarmalıyız ki Rus, Türk veya Çin etkisine girmesin, daha büyük jeopolitik düşünmeliyiz' demiştir.²³ Sonrasında, Türkiye'nin gösterdiği tepki üzerine, Avrupa Komisyonu sözcülüğü resmi bir açıklama yaparak özür dilemek zorunda kalmıştır.

Sonuç

Bu gelişmelerin yanında NATO içinde Yunanistan, bazı Avrupa Ülkeleri ülkelerini yanına çekerek Ege ve Akdeniz'de Türkiye'yi sıkıştırma hamlelerine girişmiştir. Ege'de; Yunanistan'ın, Yunan adalarını aşırı derecede silahlandırması, Amerika, Yunanistan İsrail ve Güney Kıbrıs'ın, Doğu Akdeniz'in Güvenliği Anlaşması, Fransa ile Güney Kıbrıs'ın Ortak Savunma anlaşması, Karadeniz'de Ukraynalıların Rusların ticaret gemilerine Türk deniz alanları içinde saldırı düzenlemeleri, Türkiye'nin çevresindeki alanda bir jeopolitik fırtına olduğunu göstermektedir. Türkiye Ege, Akdeniz ve Karadeniz'deki kışkırtmalara kapılmadan Montrö rejimini korumakta ve bir NATO Avrupası ile Rusya arasında çıkabilecek bir savaşta aktif tarafsızlığını korumak zorunda olduğunun bilincinde olmuştur. Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'de icra ettiği EFES-2026 Müşterek Tatbikatında, bir cevap olarak, Türkiye'nin askeri gücü ve hazırlığını göstermiştir.²⁴

NATO gelişmeleri çerçevesinde, özellikle 2022 Madrid ve 2023 Vilnius zirvelerinde şekillenen "Caydırıcılık ve Savunma için Aile Grubu" olarak adlandırılan yeni savunma konsepti, en kapsamlı askeri dönüşümü ifade etmektedir. Yeni savunma pozisyonu ittifakı geçici askeri takviyeler yerine, önceden tanımlanmış kolordulu savaşa

²¹ Gönül Tol, a.g.m., s. 9. Türkiye, Rusya'dan ikinci parti S-400 sistemini almamıştır.

²² Hasan Göğüş, "Avrupa'nın Güvenlik Mimarisi ve Türkiye," *ANKA Strateji ve Dış Politika Analizleri Dizisi*, C. 4, S. 12, ss. 45-46.

²³ "Von der Leyen: AB'yi Rusya, Türkiye ve Çin Etkisine Bırakmayacağız," *Dünya Gazetesi*, 21 Nisan 2026.

²⁴ Cem Gürdeniz, a.g.m., s. 9.

kaydırmaktadır.²⁵ Bu konsept kavramında Rusya'ya karşı ittifak topraklarını savunmak için 'Çok Uluslu Kolordu Harekat Birimleri ve Yüksek Seviyeli Planlara' geçiş yapılmıştır. Bu kapsamda Adana'da çok uluslu NATO kolordusu kurulmasına karar verilmiştir, Aynı kolordu kuruluşları Doğu kanatta Polonya civarında, Karadeniz'de Romanya civarında ve güney kanat olan Türkiye'de Akdeniz, Güney Kafkasya ve Kuzey Afrika kaynaklı tehditleri yönetmek üzere Adana'da kurulma aşamasına geçilmiştir. Bu kolorduda yalnızca çekirdek müttefik subaylar bulunacaktır. Mart 2026 sonu itibarıyla İstanbul Beykoz'da bir "Deniz Unsur Komutanlığı" konuşlanacağı ilan edilmiştir. Bu komutanlık "Ukrayna operasyonları ve Karadeniz güvenliği Kapsamında kurulmuş ve görevi Rus askeri hareketleri izlemek ve NATO müttefiklerinin deniz planlarını koordine etmek amacını taşımaktadır.²⁶

Görüldüğü kadarıyla, Ankara NATO çizgisine çekilerek önemli bir pozisyona gelmiş bulunmaktadır. NATO'da bir ikilem yaşanabileceğini düşünülebilir. NATO'nun Avrupalı üyeleri tamamen Rusya'ya karşı stratejiler geliştirirken Amerika, Rusya ile savaşı sona erdirip ekonomik ve askeri stratejisini Çin'e yönetme çabası içindedir. Çin, Rusya savaşının herhangi bir biçimde sona ermesinden sonra sıranın kendisine geleceğini bildiği için Kuzey Kore ile birlikte Rusya'yı desteklemektedir. Avrupa Birliği içinde NATO ülkelerinin Türkiye'yi Rusya'ya karşı taraf yapma çabaları ya da Amerika'nın Asya politikasında Çin'e karşı NATO'yu sürüklemesi durumunda Türkiye, Amerika-İsrail, İran savaşında olduğu gibi stratejik özerkliğini koruyarak uluslararası alanda yarışan Rusya, Çin, NATO müttefikleri ve bölgesel güçlerle angajmanlarına devam edeceği öngörülebilir.²⁷

²⁵ Nurdan Bernard, a.g.m. Not: Büyükelçi Hasan Aygün ile yapılan mülakat.

²⁶ Millî Savunma Bakanlığı, "Haftalık Basın Bilgilendirme Toplantısı Açıklaması: Adana Çok Uluslu Kolordu Karargâhı ve Karadeniz Stratejisi," MSB Resmî Sitesi, Mart/Nisan 2026.

²⁷ Gönül Tol, a.g.m., s. 10.

KÜRESEL GÜVENLİK EKSENİNDE NATO- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: *STRATEJİK ORTAKLIK, GERİLİMLER VE GÜNCEL VERİLER*

Giriş

Türkiye'nin NATO ile ilişkisi, 1952 yılında başlayan ve bugün yetmiş aşkın yılı geride bırakan köklü bir stratejik ortaklığı ifade etmektedir. Bu ortaklık; salt askeri bir ittifak çerçevesinin ötesine geçerek ekonomik, teknolojik ve kurumsal boyutlarıyla çok katmanlı bir ilişkiler bütününe kapsamaktadır. Soğuk Savaş'tan günümüze uzanan süreçte Türkiye, ittifakın güney kanadını oluşturan ve varlığını fiilen hissettiren bir üye olarak konumlanmış; ancak bu ortaklık zaman içinde derin gerilimleri de bünyesinde barındırmıştır.

Türkiye'nin NATO İçindeki Stratejik Değeri

Türkiye'nin NATO içindeki konumunu belirleyen en temel unsur, coğrafi açıdan taşıdığı eşsiz stratejik değerdir. Türkiye, coğrafi olarak son derece kıymetli bir noktada bulunmaktadır. Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Türk Boğazları, Montrö Sözleşmesi (1936) çerçevesinde Türkiye'nin denetiminde olup bu durum ülkeye ittifak içinde tartışmasız bir kaldıraç gücü sunmaktadır. Karadeniz, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Kafkasya olmak üzere dört kritik bölgenin kesişim noktasında yer alan Türkiye hem ittifakın doğu hem de güney kanadını oluşturmaktadır.

Bu coğrafi işlev, somut askeri altyapıya da yansımaktadır. İncirlik Hava Üssü NATO'nun nükleer paylaşım düzenlemelerine ev sahipliği yapmakta; İzmir'de NATO Kara Kuvvetleri Komutanlığı karargâhı bulunmaktadır. Kürecik' teki Erken Uyarı Radar İstasyonu balistik

füze savunma sisteminin kritik bir bileşeni olarak işlev görürken Konya, NATO'nun AWACS ve tanker operasyonlarını desteklemektedir. Tüm bu unsurlar Türkiye'yi, ittifakın işlevselliği açısından vazgeçilemez bir aktöre dönüştürmektedir.

Askeri kapasite boyutunda Türkiye, 481.000 aktif personelle NATO'nun personel bakımından ikinci büyük ordusu konumundadır. Bunun yanı sıra 2.238 ana muharebe tankıyla ittifakın en güçlü kara kuvvetleri arasında yer almakta; 299 savaş uçağı ve 13 denizaltıyla da güçlü bir hava ve deniz kabiliyetine sahip bulunmaktadır. Operasyonel düzeyde Türkiye, NATO'nun VJTF kara kuvvetlerinin yüzde on beşini oluşturmakta; Kosova'daki KFOR misyonunda 325'i aşkın personelle görev yaparak 2023-2024 döneminde bu misyonun komutasını devralmıştır. NATO Irak Misyonunda ise en fazla personel katkısı sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır. Tüm bu veriler, Türkiye'nin ittifaka yalnızca coğrafi bir üs değil, fiili savaş gücü de sağladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Tarihsel Süreç: Ortaklıktan Gerilimlere

Türkiye'nin NATO serüveni, 1952 yılında Yunanistan ile birlikte ittifaka katılmasıyla başlamış ve o günden bu yana pek çok kritik kırılma noktasına sahne olmuştur. Türkiye, ittifakın güney kanadını oluşturarak Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'ne karşı stratejik bir tampon işlevi üstlenmiştir.

İlk ciddi müttefik krizi 1974 Kıbrıs Harekati'nin ardından patlak vermiştir. ABD'nin uyguladığı silah ambargosu, Türkiye ile Batılı müttefikler arasındaki ilişkilerin ne denli kırılğan bir zemin üzerine kurulu olduğunu gözler önüne sermiştir. 1955 yılında ise Türk Silahlı Kuvvetleri İzmir'deki NATO Kara Kuvvetleri Güney Avrupa Komutanlığı'nı devralmış; bu adım, Türkiye'nin ittifak içindeki kurumsal ağırlığını somutlaştıran önemli bir dönüm noktası olmuştur.

2016 darbe girişiminin ardından İncirlik Hava Üssü'nün geçici olarak kapatılması, NATO ile gerilimi yeniden tırmandırmıştır. 2019 yılında Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi satın alınması üzerine Türkiye F-35 programından çıkarılmış; bu karar hem operasyonel hem de ekonomik açıdan derin izler bırakmıştır. 2022'de Ukrayna Savaşı'nın patlak vermesiyle Türkiye, Montrö Sözleşmesi çerçevesinde Boğazları Rus savaş gemilerine kapatmış; bu tutum ittifakla ilişkilerde kısa süreli bir yumuşamaya kapı aralamıştır. 2023-2024 yıllarında ise Finlandiya ve İsveç'in üyelik süreçlerine onay verilmesi, Türkiye'nin ittifak içindeki müzakere kapasitesinin pratikteki görünümünü bir kez daha gündeme taşımıştır.

Gerilimler: Yapısal Kırılma Noktaları

Türkiye-NATO ilişkisindeki gerilimler, konjonktürel anlaşmazlıkların ötesinde yapısal bir nitelik taşımaktadır. ABD ile tek sorunumuz F-35 değildir; diğer silah alım süreçlerinde de ciddi güçlükler yaşanmaktadır. S-400 paradoksu olarak da adlandırılan bu mesele, salt bir silah alım kararını değil, Türkiye'nin ittifak içindeki stratejik özerklik talebinin somutlaşmış biçimini temsil etmektedir. CAATSA yaptırım tehdidi ve çeşitli silah alımlarındaki tikanıklıklar, bu sorunun bireysel bir karardan kaynaklanmadığını, daha derin bir gerilim hattının ürünü olduğunu göstermektedir.

ABD'nin NATO'daki gücünü görece geri çekmesi ve ittifakı zayıflatan bir tutuma yönelmesi, Avrupa'yı kendi savunma kapasitesini oluşturma zorunluluğuyla yüz yüze bırakmaktadır. Ancak bu süreç, Avrupa'nın yapısal kısıtlarını açıkça gözler önüne sermektedir. Almanya önce paralı askerliği denemiş, başarılı olamamıştır. Ardından zorunlu askerlik çerçevesinde kendi gençlerini sisteme dahil etmeye çalışmış; bu girişim genç nüfusun yoğun direnciyle karşılaşmıştır. Göçmenlerin askerî personel açığını kapatmak amacıyla değerlendirilmesi fikri ise "güvenliğimizi kimlere bırakıyoruz" şeklinde özetlenebilecek toplumsal itirazları beraberinde getirmiştir.

Bu tablo, ordu kurmanın salt teknik ve finansal bir mesele olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Ordu kurmanın ruh boyutu, tarih boyutu vardır; bu boyutlar kaynakların seferber edilmesinin çok ötesinde bir birikim ve kültürel süreklilik gerektirmektedir. NATO'nun personel bakımından ikinci büyük ordusuna sahip olan Türkiye, Avrupa'nın güvenlik mimarisi için yapısal bir zorunluluk olmayı sürdürmektedir. Türkiye askerini ittifaktan çektiği takdirde AB'nin büyük ölçüde ordudan yoksun kalacağı değerlendirilmesi, siyasi bir abartı olmaktan çok somut bir stratejik gerçeği yansıtmaktadır.

Savunma Harcamaları: Güncel Veriler

Türkiye'nin savunma harcamalarının GSYİH'ye oranı onlarca yıl boyunca NATO'nun yüzde iki hedefinin altında seyretmiş; 2024 yılında ilk kez bu hedefi aşarak yüzde 2,09 seviyesine ulaşmıştır. 2014'te yüzde 1,45 olan bu oranın 2024'te yüzde 2,09'a yükselmesi, 2014-2024 döneminde GSYİH'ye oranın yaklaşık yüzde kırk dört oranında artmış olduğunu göstermektedir.

2024 yılında NATO üyeleri arasında savunma harcaması oranları karşılaştırıldığında şu tablo ortaya çıkmaktadır: Polonya yüzde 4,12 ile birinci sırada yer alırken ABD yüzde 3,38, Yunanistan yüzde 3,08, NATO ortalaması yüzde 2,11, Türkiye yüzde 2,09, Almanya yüzde 2,12, Fransa yüzde 2,06 ve İtalya yüzde 1,49 düzeyinde bulunmaktadır.

Türkiye'nin 2024 savunma bakanlığı bütçesi 19,4 milyar dolar olup toplam bütçenin yaklaşık yüzde dördüne karşılık gelmektedir. Ekipman bütçesinin toplam savunma bütçesine oranı ise yüzde 34,2 ile NATO'nun yüzde yirmi hedefinin 1,7 katını oluşturmaktadır. Bu veri, savunma harcamalarının yalnızca personel giderlerine değil, maddi kapasite artırımına da yöneltildiğini ortaya koymaktadır. Haziran 2025 NATO Zirvesi'nde kabul edilen yeni hedef çerçevesinde 2035 yılına kadar GSYİH'nin yüzde beşine ulaşılması beklenmekte; Türkiye'nin 2025'te bu oranı yüzde 2,3'e taşıması öngörülmektedir.

Savunma Sanayii: Küresel Güç Haline Geliş

Türkiye-NATO ilişkisinin belki de en dikkat çekici boyutu, son yıllarda savunma sanayiinde yaşanan köklü dönüşümdür. Son yıllarda savunma sanayi alanında oldukça güzel gelişmeler gerçekleşmiş; Türkiye uluslararası önemli fuarlara katılarak bu alanda etkili bir konum kazanmıştır. 2002 yılında yalnızca 250 milyon dolar olan savunma ihracatı, 2024 yılında 7,15 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam, yirmi iki yıllık süreçte yaklaşık yirmi sekiz katlık bir büyümeyi temsil etmekte ve SIPRI 2025 verilerine göre Türkiye'yi küresel savunma ihracatı sıralamasında on birinci sıraya taşımaktadır. Türkiye bu sıralamada 2023 yılında on yedinci konumdayken tek bir yılda altı basamak birden yükselmiştir.

Bu büyümede hükümet stratejisi, artan bütçe ve özel sektörün iş birliği belirleyici olmuştur. BAYKAR'ın geliştirdiği TB2 insansız hava aracı 34 ülkeye ihraç edilmiş; alıcılar arasında 6 NATO müttefiki ve 4 AB üyesi yer almaktadır. Aralık 2024 itibarıyla bir milyon uçuş saatini aşan TB2, sahada kanıtlanmış etkinliğiyle uluslararası tanınırlık kazanmıştır. BAYKAR'ın 2024 yılı geliri 1,8 milyar dolara ulaşmış ve bu gelirin yüzde doksani ihracattan elde edilmiştir. KAAAN beşinci nesil savaş uçağı ve Altay tankının teslimata başlamasıyla önümüzdeki beş yılda savunma ihracatının 10 milyar dolar eşiğini aşması hedeflenmektedir.

Bu dönüşümün kökleri kısmen NATO üyeliğiyle bağlantılıdır. NATO ile olan iş birliği sonucunda üniversitelerin Batı üniversiteleriyle entegrasyonu sağlanmış; öncelikle NATO ve ABD'den silahlar alınmış, ardından bu sistemlerin detayları öğrenilerek yerli üretime geçilmiştir. Bugün itibarıyla Türkiye'nin ithalat ve ihracatının yüzde kırkı Batı ile gerçekleşmekte olup bu entegrasyon hem ekonomik fırsatlar yaratmakta hem de yapısal bağımlılıkları pekiştirmektedir.

Stratejik Ortaklığın Ekonomik Bedeli

Türkiye–NATO ilişkisinin kazanım boyutuna odaklanmak, tabloyu eksik okumak anlamına gelecektir. Gazi Mustafa Kemal tarafından temelleri atılan sivil savunma hamleleri, NATO'ya girişimizle birlikte—ister ittifakın talepleriyle isterse kendi kararlarımızla olsun—ciddi biçimde akamete uğramış ve bu alandaki gelişmeler eksik kalmıştır. NATO üyeliği beraberinde getirdiği standardizasyon baskıları ve ittifak tedarikçilerine yönelik tercihsel yönelimle birlikte, yerli savunma teknolojisi geliştirme sürecini onlarca yıl boyunca geri plana itmiştir. Kritik platformlar için Batılı tedarikçilere ödenen döviz, yurt içinde istihdam ve teknoloji üretmek yerine dışarıya aktarılmış; teknoloji transferi kısıtlamaları ise gelişmiş sistemlerin yerli üretimine geçişi geciktirmiştir.

Öte yandan stratejik ortaklığın kurumsal kazanımları da göz ardı edilemez. Batılı akademik kurumlarla kurulan entegrasyon süreçleri, araştırma kapasitesinin gelişmesine ve insan kaynağının Batı sistemleriyle uyumlu hâle gelmesine zemin hazırlamıştır. Ortak tatbikatlar, kurmay müzakereler ve teknik standartlaşma süreçleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kurumsal modernizasyonunu desteklemiştir; bu süreçler askeri alanın çok ötesinde yönetim ve organizasyon pratiği açısından da önemli kazanımlar üretmiştir.

Geleceğe Bakış: Strateji Zorunluluğu

Türkiye–NATO ilişkisinde önümüzdeki dönem hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. 2026 NATO Zirvesi'nin Ankara'da gerçekleştirilmesi, Türkiye'yi hem ev sahibi hem de kilit aktör konumuna taşımakta; ittifakın geleceğini şekillendirecek masada belirleyici bir söz hakkı vermektedir. Bu zemin, birikmiş taleplerin ve stratejik önceliklerin ittifak gündemine taşınması için nadir bulunan bir fırsata işaret etmektedir.

Türkiye'nin NATO ile olan ilişkilerinde bundan sonraki hamlelerinde dikkatli olması ve uzun süreli bir strateji belirlenmesi gerekmektedir. NATO'da kalınacaksa ya da çıkılacaksa da her iki seçenek oldukça dikkatli değerlendirilmelidir; zira her iki yönde atılacak adımların da ekonomik, askeri ve kurumsal sonuçları bulunmaktadır. Bir hocamızın da isabetle ifade ettiği gibi, "NATO'nun şerrinden kurtulmak için bile NATO'da kalınabilir." Bu veciz saptama, Türkiye'nin izleyeceği stratejide hem rasyonalizmi hem de pragmatizmi bütünleştirmenin zorunluluğunu özetlemektedir. İttifak içinde kalmak, ittifakın dayattığı her şeyi koşulsuz kabullenmeyi gerektirmez; ancak bu, içeriden müzakere edilebilir bir pozisyon tutmak için yeterli kurumsal kapasiteye ve stratejik kararlılığa sahip olmayı zorunlu kılar.

Türkiye, coğrafi konumu, 481.000 kişilik aktif askeri, savunma sanayiindeki küresel yükselişi ve ittifak altyapısındaki kritik üsleriyle NATO içinde güçlü bir stratejik pozisyona sahiptir. Savunma ihracatının 2002'deki 250 milyon dolardan 2024'te 7,15 milyar dolara yükselmesi ve Türkiye'nin artık dünyanın en büyük on birinci silah üreten ve satan ülkesi konumuna gelmesi, bu gücün ne denli somut bir zemine oturduğunu göstermektedir. Söz konusu pozisyonu doğru kullanmak; kazanımları koruyarak bağımlılıkları azaltmak, ittifak içindeki ağırlığı pekiştirerek stratejik özerkliği derinleştirmek ve tüm bunları birbiriyle çelişmez kılan bütünleşik bir devlet stratejisi

oluşturmak anlamına gelmektedir. Bu ise dikkatli, sabırlı ve uzun soluklu bir stratejik vizyonu zorunlu kılmaktadır.

NATO'NUN, GÜNCEL YETENEK İHTİYAÇLARI EKSENİNDE TÜRK SAVUNMA SANAYİİ'NİN ENTEGRASYON POTANSİYELİ VE FIRSATLAR

Korg. (E) Dr. Uğur Tarçın

Giriş

NATO'nun Ankara Zirvesi öncesinde böyle bir çalıştayın düzenlenmesinden dolayı TESAM Ekonomik Siyasal Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Kafkasya Tarihi Anabilim Dalı'na teşekkür ediyorum. Bu tür toplantılar, kavramları analiz etmemize ve geleceğe yönelik daha sağlıklı değerlendirmeler yapmamıza imkan sağlamaktadır.

Değişen Güvenlik Ortamı ve NATO'nun Dönüşümü

NATO, kuruluşundan bu yana dünyanın en güçlü askerî ittifakı olarak caydırıcılığını ve kolektif savunma kapasitesini korumak amacıyla yetenek geliştirme çalışmalarına büyük önem vermektedir.

Özellikle 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, Çin'in yükselişi, hibrit tehditler ve teknolojik rekabet, NATO'nun son yıllarda bu alandaki çalışmalarını hızlandırmıştır.

NATO, yetenek geliştirme faaliyetlerini başta ABD'de konuşlu bulunan NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığınca -Allied Command Transformation, NATO Bilim ve Teknoloji Kurumu-Science and Technology Organization ve NATO Mükemmeliyet Merkezlerinin katkılarıyla yürütmektedir.

NATO'nun yetenek geliştirme yaklaşımı yalnızca yeni silah sistemlerinin tedarikinden ibaret değildir. Bu süreç; teknoloji geliştirme, inovasyon, doktrin üretimi, eğitim ve savunma sanayii entegrasyonunu kapsayan bütüncül bir anlayışa dayanmaktadır. Bu bütüncül anlayışın temel amacı; ittifak üyesi ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında 'birlikte çalışılabilirlik' kabiliyetini en üst seviyeye çıkarmak ve geleceğin çatışma ortamında teknolojik üstünlüğü muhafaza etmektir. Nitekim NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP) çerçevesinde yürütülen bu faaliyetler, müttefiklerin ulusal savunma sanayii stratejilerine de doğrudan yön vermektedir.

NATO'nun Öncelikli Yetenek İhtiyaçları ve Gelecek Vizyonu

NATO, günümüz güvenlik ortamında Çok Alanlı Harekât (Multi-Domain Operations) yaklaşımını benimsemektedir. Bu kapsamda NATO'nun bilim ve teknoloji yapıları tarafından belirlenen ve ittifak tarafından önceliklendirilen 9 adet kritik teknoloji alanlarında çalışmalar yürütülmektedir. Bunlar arasında yapay zekâ, büyük veri, otonom ve insansız sistemler, kuantum teknolojileri, uzay, siber güvenlik, yeni nesil malzemeler, enerji ve itki sistemleri ile insan performansını geliştirmeye yönelik teknolojiler yer almaktadır.

Bu çalışmalar, başta NATO'nun bilim ve teknoloji kuruluşları olmak üzere çeşitli uzman gruplar tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda, NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığı bünyesinde Yetenek Geliştirme Başkanlığında belirlenen alanlar ile NATO'nun mevcut yetenekleri mukayese edilmekte; kazanılması gereken yeteneklere yönelik detaylı çalışmalar neticesinde elde edilen sonuçlar ise önce NATO'nun askerî karar alma, ardından siyasi mekanizmalarına ve üye ülkelere sunulmaktadır. Söz konusu yetenekler, Norveç'te bulunan JWC (Müşterek Harp Merkezi) ile Polonya'da bulunan JFTC (Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi) bünyesinde düzenlenen bilgisayar destekli tatbikatlar vasıtasıyla test edilmekte ve denenmektedir.

GENERAL-MİRAL EĞİTİM VE NATO SAVUNMA KOLEJİ NATO'daki bu yetenek geliştirme ve savunma planlaması mimarisinin ulusal düzeydeki karşılığı, Türkiye'de Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde yürütülmektedir. İttifak genelindeki bu yetenek geliştirme mimarisine paralel olarak, Türkiye'nin NATO'daki görünürlüğü ve müttefikler arası iş birliğini destekleyecek nitelikte bir altyapı tesis edilmiştir. Bu kapsamda, Norveç'teki NATO JWC ile benzer işlevsel kabiliyetlere sahip olan Genelkurmay Başkanlığı Çok Uluslu Müşterek Harp Merkezi (ÇMHM) Komutanlığı, Milli Savunma Üniversitesi İstanbul yerleşkesindeki Atatürk Harp Oyunu ve Kültür Merkezi binasında 20 Mart 2015 tarihinden bu yana faaliyetlerini başarıyla sürdürmektedir.

"NATO'nun yetenek geliştirme sürecinde temel sorumluluk üye devletlere aittir. Doğrultuda müttefiklerden, savunma bütçelerini belirlenen seviyelerde tutarak gerekli askerî kapasiteyi inşa etmeleri beklenmektedir. Uzun yıllar boyunca gayrisafi yurt içi hasılanın yüzde 2'si olarak uygulanan bu hedef; artan küresel tehditlerin yanı sıra sağlık, eğitim ve sosyal destek harcamaları ile yaşanan bütçe rekabeti nedeniyle yük paylaşımı tartışmalarını yeniden tetiklemiştir.

Nitekim bu arayışın bir sonucu olarak, 2025 yılındaki NATO Zirvesi'nde savunma harcamalarının yüzde 5 seviyesine yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. Artık asgari bir taban çizgisi haline gelen bu yeni oran; günümüz risk coğrafyasında, toplumsal refah yatırımları ile savunma bütçeleri arasındaki hassas dengenin, ittifakın bekası adına yeniden kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Türk Savunma Sanayiinin NATO Ekosistemindeki Mevcut

Konumu

Türk savunma sanayiinin NATO ekosistemindeki mevcut konumuna baktığımızda, Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya katılmasından bu yana ittifakın en önemli üyelerinden biri olduğunu görmekteyiz. Türkiye, NATO'nun en büyük ordularından birine sahip olmasının yanı sıra, NATO karargâhlarına personel katkısı sağlamış ve bugüne kadar gerçekleştirilen NATO operasyonlarının büyük bölümünde aktif rol almıştır.

Türkiye, NATO'nun yetenek geliştirme çalışmalarına da kendi askerî ve teknolojik kapasitesini geliştirerek katkıda bulunmaktadır. Bugün Türk savunma sanayiinde üretilen sistemlerin büyük bölümü NATO standartlarına uygun olup müttefik kuvvetlerle birlikte çalışabilirlik kriterlerini karşılamaktadır. Ayrıca Türkiye, NATO'nun savunma harcamaları için belirlediği gayrisafi yurt içi hasılanın yüzde 2'si hedefini karşılayan ülkeler arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte, NATO'nun tedarik ve teknoloji ekosistemindeki payımıza baktığımızda gelişime açık bir alan bulunmaktadır. NATO Destek ve Tedarik Ajansı (NSPA) ile NATO Haberleşme ve Bilgi Ajansı (NCIA) projelerinde Türk firmalarının aldığı payın yaklaşık yüzde 2-3 seviyelerinde olduğu değerlendirilmektedir, Türkiye'nin mevcut savunma sanayii kapasitesi dikkate alındığında bu oranların daha yüksek olması beklenebilir.

Türkiye'nin bugün ulaştığı savunma sanayii kapasitesi, özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında yaşanan ambargoların ardından başlatılan yerlileşme ve millileşme politikalarının sonucudur. Bu süreç, 1985 yılında savunma sanayiinin kurumsal yapısının oluşturulmasıyla ivme kazanmış ve günümüzde Türkiye'yi NATO'nun yalnızca güvenlik tüketen değil, aynı zamanda teknoloji geliştiren ve güvenlik üreten önemli aktörlerinden biri haline getirmiştir.

NATO Yetenek İhtiyaçları ile Türk Savunma Sanayiinin Kesişim Alanları

"NATO'nun güncel yetenek ihtiyaçları ile Türk savunma sanayiinin kabiliyetleri arasında önemli bir örtüşme bulunmaktadır. Son yıllardaki çatışmaları özellikle insansız sistemlerin, zırhlı platformların, yakın hava desteğinin, elektronik harbin ve ağ destekli harekâtın modern harp sahasındaki hayati önemini ortaya koymuştur.

Bu çerçevede Türkiye; insansız sistemler, elektronik harp, haberleşme, komuta-kontrol teknolojileri ve mühimmat üretiminin yanı sıra çok boyutlu platform tasarımı alanında da küresel ölçekte bir yetenek birikimine sahiptir. Nitekim havacılık teknolojilerinde beşinci nesil milli muharip uçak KAAN, insansız savaş uçağı konseptinde yeni bir dönem başlatan KIZILELMA, jet eğitim ve hafif taarruz uçağı HÜRJET ile rüşünü sahada ispat etmiş T129 ATAK taarruz helikopteri gibi platformlar, NATO'nun gelecekte ihtiyaç duyacağı yeni nesil hava gücü ve yakın hava desteğı konseptleriyle tam bir vizyon ortaklığı sergilemektedir.

Aynı üstünlük, kara kutbu için de geçerlidir. Türk savunma sanayii taktik tekerlekli ve paletli zırhlı kara araçları tasarımında, yüksek mobilite, gelişmiş mayın/balistik koruma ve entegre silah sistemleri sunarak müttefiklerin caydırıcılık ve kuvvet koruma ihtiyaçlarına doğrudan cevap verebilecek devasa bir küresel pazar payına ulaşmıştır.

Özellikle BAYKAR, TUSAŞ, ASELSAN, ROKETSAN, MKE, zırhlı kara aracı üreticilerimiz ve diğer savunma sanayii firmalarımızın geliştirdiğı bu sistemler, NATO'nun öncelik verdiğı teknolojik dönüşüm alanlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Ayrıca bu sistemlerin önemli bir kısmı, gerçek harekât ortamlarında kullanılarak etkinlikleri sahada kanıtlanmış, yani 'combat proven' nitelikte yeteneklerdir.

Benzer şekilde Türkiye, askerî gemi inşa sanayiinde de korvet, firkateyn ve gelişmiş insansız deniz araçlarıyla (İDA) NATO'nun deniz güvenliğı ihtiyaçlarına üst düzey katkı sağlayabilecek bir kapasiteye ulaşmıştır.

Nitekim geçtiğimiz ay İzmir'de icra edilen EFES-2026 Tatbikatında, Türk savunma sanayiinin ulaştığı imkan ve kabiliyetler ile Türk askerinin üstün eğitim seviyesi bir kez daha başarıyla gözler önüne serilmiştir.

Önümüzdeki dönemde Türk firmalarının NATO İnovasyon Fonu (NIF), DIANA programları, NSPA projeleri ve müttefikler arasındaki ortak üretim girişimlerinde daha aktif yer alma potansiyeli bulunmaktadır. Bu durum, Türk savunma sanayiinin NATO tedarik zincirlerindeki ve teknolojik Ar-Ge ekosistemindeki konumunu daha da güçlendirecektir.

Özetle, Türk savunma sanayiinin önemi yalnızca NATO standartlarına uyumundan değil, NATO'nun gelecekte ihtiyaç duyacağı en kritik beşinci nesil, otonom ve konvansiyonel yetenekleri doğrudan sağlayabilecek kapasiteye ve sahada kendini kanıtlamış sistemlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

NATO Savunma Ekosisteminde Fırsatlar ve Kısıtlar: Türkiye'nin Karşılaşabileceği Zorluklar

Türk savunma sanayiinin NATO ekosistemindeki konumunu güçlendirmeye çalışırken bazı zorluklarla karşılaşması kaçınılmazdır. Bunların başında, uzun yıllardır NATO tedarik zincirlerinde güçlü konumda bulunan ülke ve firmaların mevcut pazar paylarını koruma eğilimleri gelmektedir. Bunun yanı sıra kritik alt sistemlerde teknoloji transferine yönelik kısıtlamalar, ihracat lisansları ve üçüncü taraf onay süreçleri de önemli engeller arasında yer almaktadır.

Ayrıca Avrupa Birliği tarafından oluşturulan SAFE (Security Action for Europe) gibi savunma sanayii girişimlerine Türkiye'nin katılımı konusunda, aynı zamanda NATO müttefikleri olan bazı ülkelerin siyasi çekinceleri, vetoları veya dolaylı engellemeleriyle karşılaşabilmektedir. Benzer şekilde ortak savunma projelerinde liderlik, iş paylaşımı ve tedarik zincirindeki konumlara ilişkin rekabet de zaman zaman önemli bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Stratejik Mesajlar

Sonuç olarak NATO'nun gelecekteki caydırıcılığı yalnızca askerî kuvvet büyüklüğüyle değil, yenilikçi teknolojileri hızla geliştirebilen, bunları güvenilir şekilde üretebilen ve müttefiklerin kullanımına sunabilen ülkelerin katkılarıyla şekillenecektir. Bu çerçevede Türkiye ve Türk savunma sanayii, NATO'nun gelecekteki yetenek ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir paydaş olmaya adaydır.

Ancak NATO içerisinde savunma sanayii alanı yalnızca iş birliğinin değil, aynı zamanda rekabetin de yaşandığı bir ekosistemdir. Son yıllarda Türk savunma sanayiinin ihracat başarısı, teknolojik ilerlemesi ve uluslararası görünürlüğüne artması, bazı müttefiklerde hem iş birliği hem de rekabet duygularını aynı anda ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye; rekabetçi maliyetlerle üretim yapabilen, ihtiyaçlara hızlı cevap verebilen, geniş bir ürün portföyüne sahip, NATO standartlarında üretim tecrübesi bulunan ve en önemlisi sahada etkinliği kanıtlanmış sistemler geliştirebilen bir ülkedir. Ayrıca Avrupa'nın artan savunma üretim ihtiyacına katkı sağlayabilecek önemli bir sanayi kapasitesine sahiptir.

Ankara Zirvesi'ne giderken Türkiye açısından üç stratejik önceliğin öne çıktığını değerlendiriyorum:

Birincisi, NATO'nun gelecekteki yetenek hedefleriyle uyumlu teknolojiler geliştirmeye devam etmek; ikincisi, NATO'nun tedarik ve üretim zincirlerinde daha fazla yer almak; üçüncüsü ise siyasi ve endüstriyel engelleri etkin şekilde yöneterek stratejik ortaklıkları artırmaktır.

Bunu başarabilmek için üniversite, sanayi ve kamu kurumları arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi; düşünce kuruluşlarının, araştırma merkezlerinin ve akademinin bu alanlara daha fazla katkı sağlaması büyük önem taşımaktadır. TESAM'ın NATO alandaki çalışmaları başlatmış olmasını ve özellikle NATO vizyonu doğrultusunda nitelikli programlar yürütmesini çok kıymetli buluyorum.

Bu vesileyle, temmuz ayında Ankara'da gerçekleşecek NATO Zirvesi'nde Türkiye için başarılı sonuçlar diliyorum; çok güzel bir zamanlamayla düzenlenen bu çalıştayda emeği geçenleri ve tüm katılımcıları tebrik ederek beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

NATO MİMARİSİ İÇİNDE MİNİLATERAL YAKLAŞIMLAR VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK KALDIRAÇLARINA ETKİLERİ

Tuğg. (E) Dr. Osman Gazi
Kandemir

Giriş

Değerli katılımcılar,

Bugün sizinle, NATO'nun kurumsal yapısında köklü bir dönüşümü değil ama sessiz bir katmanlaşmayı ele alacağız. Bu katmanlaşma, ittifakın kâğıt üzerindeki işleyişini değiştirmiyor. Ama kararların nerede alındığını, kimin masada gerçekten söz sahibi olduğunu ve hangi dinamiklerin Türkiye'nin geleneksel ağırlığını aşındırmaya başladığını doğrudan etkiliyor.

2026 Ankara Zirvesi, bu dönüşümün somutlaştığı bir eşikte gerçekleşiyor. Bu zirveyi önemli kılan birkaç unsur var. Birincisi, Rusya ile savaş halindeki Ukrayna'nın NATO üyelik yolunun ne ölçüde açık olduğu sorusu artık soyut değil, sahaya yansımış bir gerçeklik. İkincisi, Avrupa savunma özerkliği tartışması bir söylem olmaktan çıkıp somut kurumsal ve operasyonel adımlara dönüşüyor. Üçüncüsü ve bizim bugünkü konumuz için en kritik olanı, NATO içinde karar alma ağırlıklarının nasıl yeniden dağıldığı meselesi.

İşte bu noktada minilateralizm kavramı devreye giriyor. Kısaca tanımlamak gerekirse: minilateralizm, belirli bir sorunu çözebilecek en küçük ülke sayısını bir araya getirerek, büyük çok taraflı kurumların yavaşlığını telafi etmeye çalışan bir iş birliği mantığıdır. Terim yeni değil; 2000'lerin başında uluslararası ilişkiler literatürüne Moises Naím tarafından kazandırıldı. Ama bugün önem kazanmasının nedeni, bu mantığın Avrupa güvenlik mimarisinin merkezine yerleşmiş olması.

NATO İçinde Minilateral Yaklaşımların Yükselişi

Minilateral yapılar NATO için yeni değil. Soğuk Savaş döneminde de belirli ülkeler özel ikili ya da küçük gruplu iş birliklerine giriyordu. Ama bugünkü eğilimi öncelerden ayıran birkaç özellik var.

Birincisi, bu yapılar artık kurumsal boşlukları doldurmakla kalmıyor; NATO'nun karar alma yavaşlığına karşı bilinçli bir tepki olarak tasarlanıyor. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi'nin Haziran 2026'da yayımladığı "Making Defence European Again" raporu, bu yaklaşımı doğrudan isimlendiriyor: oydaşmayı beklemeden harekete geçebilecek bir katman oluşturmak.

İkincisi, örnekler somutlaşıyor. Birleşik Krallık öncülüğündeki Ortak Sefer Gücü, kısaca JEF, on ülkeyi bir araya getiriyor ve son dönemde denizaltı altyapısına yönelik hibrit tehditlere karşı ilk operasyonel aktivasyonunu gerçekleştirdi. NORDEFECO, İskandinav ordularını planlama, tedarik ve komuta boyutlarında tek çatı altında birleştirme yolunda ilerledi. EUISS'in Şubat 2026'da yayımladığı analizde, ortak muharebe araçları programları, entegre filo komutaları ve iki taraflı kuvvet entegrasyonu örnekleri belgeleniyor. Bunların tamamı NATO mimarisiyle uyumlu çalışıyor ama NATO kanalından bağımsız olarak karar alıyor.

Üçüncüsü, bu yapıların üst katmanında bir koordinasyon merkezi olarak E5 formatı şekilleniyor: Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İtalya ve Polonya. SWP'nin Mart 2026 raporunda bu format, savunma bakanları düzeyinde gayri resmi bir koordinasyon platformu olarak tanımlanıyor. Nükleer caydırıcılık tartışmalarının bile bu format üzerinden yürütüleceği öngörülüyor.

Bu yapıların ortak özellikleri şöyle özetlenebilir: benzer tehdit algısına dayalı ülke seçimi, NATO kurumsal kanallarını kullanmak ama onları beklemeksizin işlemek ve karar hızını veto riskinin önüne koymak.

NATO Mimarisi Nasıl Değişiyor?

Burada en sık karıştırılan soruyu netleştirmek gerekiyor: Minilateral yapılar NATO'yu ikame mi ediyor, yoksa tamamlıyor mu?

Analitik cevap şu: ikame etmiyor, ama dönüştürüyor. NATO'nun ortak komuta yapısı, standartlaşmış askeri altyapısı ve Madde 5 güvencesi yerli yerinde duruyor. Minilateral ağlar bu yapının üstünde, paralel bir katman oluşturuyor. Ama bu katman büyüdükçe, NATO'nun kurumsal oydaşma mekanizması giderek daha az belirleyici hale geliyor.

Bu ayrımı daha somut yapmak için şöyle düşünelim: Karar alma sürecinin hangi aşamasında hangi format devreye giriyor? Kriz öncesinde ortak planlama ve silah temini E5 ve JEF gibi yapılar üzerinden ilerliyor. Erken müdahale ve karar aktivasyonu pre-delegation, yani kriz öncesi yetki devri mekanizmasıyla komutan düzeyine bırakılıyor. NATO'nun oydaşma masası ise giderek daha çok nihai onay makamı haline geliyor. Bu dönüşüm, fiilen çok katmanlı bir güvenlik mimarisi ortaya çıkarıyor.

CEPA'nın Nisan 2026 tarihli analizinde önerilen Avrupa Güvenlik Konseyi modeli bu tablonun kurumsal boyutunu gösteriyor: oybirliği yerine üçte iki çoğunluk, altı coğrafi bölgenin rotasyonla temsili ve NATO üyesi olmayan Ukrayna ve Batı Balkan ülkelerinin dahil edilmesi. Bu yapı henüz hayata geçirilmiş değil; ama tartışma ciddiye alınıyor.

Türkiye'nin Stratejik Kaldıraçları

Türkiye'nin NATO içindeki konumunu anlamak için üç temel kaldıraçtan söz etmek gerekiyor.

Birinci kaldıraç coğrafyadır. Türkiye hem Karadeniz hem de Akdeniz dinamiklerini belirleyen bir konumda. Montrö Sözleşmesi'nin yöneticisi sıfatıyla boğazlar üzerindeki kontrol, özellikle Rusya ile çatışma ya da kriz senaryolarında kritik bir araç olmaya devam ediyor. Güney kanatta hem Suriye hem Irak hem de İran ve İsrail konjonktürünü doğrudan etkileyen tek NATO müttefikinin Türkiye olduğu gerçeği, bu coğrafik ağırlığı pekiştiriyor.

İkinci kaldıraç oydaşma mekanizması, yani veto. NATO'nun oybirliği kuralı, Türkiye'nin ittifak genişlemesini, ortak bildirge metinlerini ve belirli operasyonları müzakere kozu olarak kullandığı bir enstrüman. Bu kaldıraç son yıllarda pratikte görüldü: İsveç ve Finlandiya'nın üyelik sürecinde Türkiye ciddi tavizler kopardı.

Üçüncü kaldıraç ise operasyonel katkı kapasitesidir. NATO'nun en büyük ikinci kara ordusu, deneyimli bir insansız hava araçları kapasitesi ve Somali'den Libya'ya kadar uzanan bir askeri varlık, Türkiye'yi kâğıt üzerindeki NATO üyeliğinden çok daha fazlası yapıyor.

Minilateral Eğilimlerin Türkiye'ye Etkileri

Şimdi bu yazının, bu sunumun en kritik kısmına geliyoruz.

ECFR raporunun ortaya koyduğu mimarinin merkezindeki E5 listesi, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İtalya ve Polonya'yı kapsıyor. NATO'nun en büyük ikinci ordusuna sahip Türkiye bu listede yer almıyor. Ve listenin genişletilmesi gündemde yok.

Bu dışarıda bırakılma, kasıtlı bir dışlama politikası sonucu değil. Ama sonuç aynı: Türkiye'nin geleneksel üç kaldıracı sistematik biçimde etkisizleştiriliyor.

Veto kaldıracı açısından değerlendirildiğinde, minilateral mimarinin temel amacı Madde 5 oydlaşmasını beklemeksizin harekete geçebilmek. Kriz öncesi yetki devri, küçük gruplarda hızlı karar alma ve NATO dışı koordinasyon kanalları, Türkiye dahil tüm üyelerin veto etkisini sınırlıyor.

Coğrafi kaldıraç açısından ise tablonun nüansı daha dikkat çekici. Yeni mimarinin mantığı coğrafi kümelenme: Baltık'ı Baltık ülkeleri ve Polonya, Kuzey Denizi'ni JEF, kuzeyi NORDEFÇO savunacak. Bu coğrafi mantık doğru bir tehdit algısına dayanıyor ama Türkiye'nin klasik stratejisini güçleştiriyor: uzak bir sahaya sembolik katkıyla masada kalmak. Artık belirleyici soru, ilgili coğrafyanın ülkesi olup olmadığınız.

Savunma sanayii kaldıracı da benzer bir aşınmaya konu oluyor. ECFR raporu finansmanı AB mekanizmalarına bağlıyor. AB dışı ortaklar arasında Birleşik Krallık, Norveç ve Ukrayna özellikle sayılıyor. Asya-Pasifik ortakları olarak Avustralya, Japonya ve Güney Kore anılıyor. Önemli bir savunma sanayii kapasitesine sahip Türkiye, bu çerçevede Avrupa güvenliği açısından öncelikli ortak konumunda tanımlanmıyor.

Sormamız gereken soru şu: Bu tehlike açık bir dışlanma mı, yoksa başka bir şey mi?

Benim değerlendirmem şu yönde: Türkiye'nin karşılaştığı tehlike, kendisini dışlamaya bile gerek bırakmayan bir mimarinin kurulmasıdır. Türkiye kâğıt üzerinde NATO üyesi olarak kalır; ama kararların alındığı katman, Türkiye'nin erişemeyeceği bir yerde şekillenmeye başlar.

Öte yandan tablo tek yönlü değil. Türkiye bu dönüşümde bazı fırsatlara da sahip. Birincisi, minilateral formatlar büyük kurumların dışında esneklik sunuyor ve Türkiye bu esnekliği kullanabilecek deneyime sahip. Astana Süreci bu konuda ders kitabına geçmiş bir örnek. İkincisi, Türkiye'nin güney kanat pozisyonu, Avrupalı aktörlerin kuzey ve doğuya odaklandığı bir dönemde özgün bir tehdit algısı ve bölgesel varlık alanı sunuyor. Üçüncüsü, Ukrayna savunma sanayii entegrasyonunda Türkiye'nin de masada olması mümkün: Bayraktar'dan ROKETSAN'a uzanan kapasite birikimi, "Build with Ukraine" benzeri çerçevelere entegre edilebilir.

2026 Ankara Zirvesi Öncesinde Stratejik Öngörüler

Ankara Zirvesi öncesinde üç senaryoyu dikkate almak analitik açıdan faydalı.

Birinci senaryo, statüko yönetimi: NATO kurumsal yapısı işlemeye devam ediyor, minilateral yapılar fiilen güçleniyor ama bunu kimse açıkça ilan etmiyor. Bu senaryoda Türkiye yavaş bir marjinalleşmeyle karşılaşılıyor ama ani bir kırılma yaşanmıyor.

İkinci senaryo, Türkiye'nin güney cephesi liderliği: Avrupa minilateral ağı kuzeyde yoğunlaşırken Türkiye güney Akdeniz, Ortadoğu ve Karadeniz için öncü bir güvenlik aktörü rolü üstleniyor. Bu senaryo Türkiye'nin mevcut askeri kapasitesiyle uyumlu; ancak Avrupa siyasi desteğini gerektiriyor.

Üçüncü senaryo, seçici katılım: Türkiye hem NATO omurgasına hem de belirli minilateral yapılara paralel kanallardan dahil oluyor. Bu senaryo en gerçekçi olan ama diplomatik enerji ve tutarlılık gerektiren seçenek.

SONUÇ

Değerli katılımcılar, bu sunumdan çıkarmak istediğim dört temel mesaj var.

Birincisi: minilateralizm NATO'yu bitirmiyor, katmanlaştırıyor. Bu analitik ayrım kritik.

İkincisi: Türkiye'nin geleneksel kaldıraçları birer birer etkisizleştirilecek şekilde değil, ama onları işlevsiz kılacak biçimde tasarlanmış bir mimarinin içinde bulunuyor.

Üçüncüsü: Bu dönüşüm Türkiye için tehdit kadar fırsat da içeriyor. Ama bu fırsatı değerlendirmek reaktif değil, proaktif bir strateji gerektiriyor.

Dördüncüsü: 2026 Ankara Zirvesi, Türkiye'nin bu mimariye nasıl konumlandığını hem iç hem de dış kamuoyuna göstereceği bir platform. Veto üzerinden değil, katkı ve ortaklık üzerinden kurulan bir kaldıraç, bugünün güvenlik ortamında daha sürdürülebilir.

NATO'NUN GENİŞLEYEN TEHDİT ALGISI VE TERÖRLE MÜCADELE

NATO Ankara Zirvesi

NATO'nun Ankara Zirvesi; küresel ve bölgesel jeopolitik çatışma alanlarında yaşanan krizlerin gölgesinde zor bir konjunktürde gerçekleştirilecek. NATO'nun Ankara Zirvesi iç sorunların da hiç olmadığı kadar arttığı bir dönemde yapılacak. Zirve'den önemli bir karar çıkar mı? Bence çıkmaz. Zirve'nin herhangi bir sorun, Trump kaynaklı skandal yaşanmadan sonuçlanması bile bir başarı olacaktır.

Ankara Zirvesi; Ukrayna Rus Savaşı, her ne kadar anlaşma yapılsa da kırılgan olan, İran savaşı ve Hürmüz Boğazı, Gazze'de geri plana itilen sorunların gölgesinde bir NATO zirvesi. Ancak Rusya tehdidi kadar önemli bir diğer sorun NATO'nun iç sorunları, ABD ve Avrupa kanatlarında son dönemde giderek derinleşen ayrışma.

Bir diğer konu Avrupa'nın güvenliği. Ancak son dönemde gölgede kalan bir diğer önemli sorun; Küresel asimetrik terörizmle mücadele, köktendinci örgütler. Ankara Zirvesi öncesinde Al Kaida "İslam dünyasını kana bulayan Haçlı ordularının liderleri Ankara'da toplantıda buluşuyor," diyerek dikkatleri üzerine çekti.

NATO'nun Genişleyen Tehdit Algısı ve Terörle Mücadele

Misyonu

Al-Kaide'nin 11 Eylül saldırıları ile birlikte, NATO'nun güvenlik stratejisinde değişikliğe gidildi. NATO, Al-Kaide tehdidiyle birlikte küresel asimetrik terörizmle mücadele eden bir yapıya evrildi. NATO, tarihinde ilk kez 5. Madde'yi (kolektif savunma) devreye sokarak ABD öncülüğündeki Afganistan savaşına katıldı.

(E) Diplomat Ayhan
Doğaner

Yeşil Kuşak İlimli İslam

ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Sovyetleri kuşatma projesi olarak gündeme getirdiği yeşil kuşak/ilimli İslam projesi, 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, cihat söylemleri ile birlikte daha radikal bir çizgiye taşındı.

Köktendinci Örgütlerin Gelişimi

İsrail'in 1948'de kurulması ve Filistin'de toprak ihlalleri ile başlayan süreçte, Afganistan'dan Balkanlara, Irak'tan Lübnan ve Suriye'ye, Afrika'dan Güneydoğu Asya'ya, Kafkaslardan Çin'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada birçok köktendinci örgüt kuruldu.

Taliban Afganistan'da iktidara geldi. İŞİD, Irak ve Suriye'de "İslam Devleti" adı altında halifeliğini ilan etti, bir dönem hüküm sürdü. Kuzey Afrika'da Mali'de ve birçok Afrika ülkesinde Al Kaida ciddi kazanımlar elde etti, nüfuz alanını genişletti.

Son dönemde bir diğer yükselen tehdit konusu ise İran Savaşı ile birlikte artan ölçekte Şii İran ve Sünni Körfez ülkeleri arasındaki gerginlik, tekfiri grupların Şii karşıtlığı. Burada İŞİD karşımıza çıkıyor.

Suriye'de Son Durum

Suriye'de rejim değişikliğinde aktif rol oynayan köktendinci yapıda 5.000 yabancı savaşçı var Suriyeli olmayan, Arap da olmayan. Bu savaşçıları Suriye'nin yeni silahlı kuvvetlerine entegre etme çabaları devam ediyor. Yabancı savaşçıların yaklaşık üçte ikisi, Taliban yönetiminde Afganistan'da varlık gösteren Uygur kökenli silahlı grup, Türkistan İslam Partisi'ne (TIP) mensuplarıdır. Ayrıca çok sayıda Özbek, Azerbaycan, Çeçen, Arap ve Batı Avrupa ülkelerinin vatandaşları da bulunmakta.

Uluslararası toplum, Suriye'de yeni devletin korumasına sahip, resmi statü verilerek meşrulaştırılan yabancı savaşçıların Suriye topraklarını, yurtdışında terör saldırıları veya asker toplama üs olarak kullanabileceğinden endişeleniyor. Ayrıca, BM tarafından terör örgütü olarak yaptırımlara konu olmuş örgüt ve bireylerin, BM tarafından tanınmış bir hükümetin silahlı kuvvetlerine entegrasyonuna da ilkesel olarak itiraz ediliyor.

Bir diğer endişe konusu ise, merkezi Hükümetin kontrolü dışında kalan yabancı savaşçılarla bağlantılı okullar, kültür merkezleri ve dini kurumlar. Bazı eğitim ve kültür merkezlerinin dini eğitimi askeri eğitimle birleştirdiği söyleniyor. Cihat eğitimi verildiği iddiaları var. İŞİD'in yeni Suriye Ordusu ve diğer güvenlik ve istihbarat aygıtlarına sızma, risklerini akla getirmektedir.

Afrika'da Son Durum

Al Kaida, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik ve istihbarat alanında yürüttüğü güçlü ve koordineli mücadele sonucunda zayıflasa da Kafkasya ve Afrika'daki gruplarla ilişkiler kurarak varlığını sürdürdü.

Al Kaida, Mali'de 2013 yılında etkinliğini artırmasıyla birlikte Fransa'nın müdahalesi ile karşılaştı. Ancak Fransa, 2020 yılında kurulan cunta yönetimi sonrasında Mali'den ayrılmak zorunda kaldı. Boşluğu Rusya doldurdu. Ardından Türkiye Mali yönetimiyle iyi ilişkiler kurdu. Ancak Mali'de istikrarsızlık artarak devam etti.

Selefi, cihatçı İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu (JNIM); bir çatı örgüt olarak 2017 yılında kuruldu, 2020 yılında Al Kaida'ya biat etti. Mali'de sadece cihadi grupların değil, halkın da desteğini aldılar JNIM, uzantıları Libya ve Cezayir'e kadar giden, güçlü bir kabile olan toureglerden oluşan Azawad Kurtuluş Cephesi (FLA) ile ittifaka gitti. Son dönemde Mali'de JNIM / FLA ittifakı tarafından başlatılan koordineli saldırı, Sahel'i istikrarsızlaştırmaya devam ediyor.

Cihatçı grupların Nisan 2026'da saldırıları karşısında Rusya'nın paralı asker gücü Afrika Kolordusu (WAGNER) gerilemek zorunda kaldı. Mali'de güvenlik alanında yaşanan tehditlerin bölgesel sonuçları Sahel'in dışına, Somali, Mozambik ve Maghrib'e kadar uzanma riski taşıyor. Güvenlik açısından, devlet güçlerinin uzun süren gerilemesi Mali'yi daha da kaosa ve parçalanmaya sürükleyebilir.

Köktendinci örgütlerin Türkiye'ye etkileri, Afrika örneği

Türkiye coğrafi konumu, tarihsel geçmişi, müslüman nüfusu, gelişmiş sağlık, ulaşım ve haberleşme alt yapısıyla birlikte son on yıllarda Çeçenistan, Bosna, Irak ve Suriye'deki çatışmalar esnasında dini motifli terör örgütleri için bir geçiş noktası olarak dikkat çekti.

Türkiye laik anayasal düzeni ve terörle mücadelede uluslararası alanda yürüttüğü etkin iş birliği nedeniyle köktendinci örgütler Al Kaida ve İŞİD'in hedefi oldu. Taliban, El Kaide ve İŞİD, savaşmaları için yerel halktan insan örgütlemeyi başardı. El Kaide ve İŞİD, küresel hırslarıyla Orta Doğu sınırlarının çok ötesinden insanları da bünyesine katmayı başardı.

İŞİD sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanıyor. Suriye'ye, Irak'a gidemeyen kişileri, kendi ülkelerinde saldırılar planlamak için harekete geçirebiliyor.

Türkiye'nin Afrika Açılımı

Türkiye'nin dış politikada Afrika açılımı ise politik ve ekonomik pek çok alanda stratejik kazanımlar yaratırken, Afrika'da artan ve yayılma endişesi taşıyan Al Kaida ve İŞİD tehdidi ile birlikte birtakım riskleri de içinde barındırmaktadır.

Türkiye Mali gibi birçok Afrika ülkesinde, askeri güvenlik ve eğitim iş birliği, savunma sanayi alanında iş birliğine gidiyor. İş birliği yaptığı ülkeler arasında cunta yönetimleri var. JNIM'in politik olarak yeniden mevzilenişine bakacak olursak örgüt, 30 Nisan tarihinde yayınladıkları açıklamalarında alışlagelmişinden daha diplomatik ve siyasi bir dil kullanarak Mali içerisindeki tüm grupları "terörist cunta yönetimine" karşı iş birliğine davet etmiştir.

FLA de aynı tarihlerde kendi açıklamalarını yayınlarak cuntaya karşı uluslararası tanınırlık talep edip, yürüttükleri savaşın "uluslararası hukuka ve İslami ilkelere" uygun yürütüldüğünü vurgulayarak Türkiye başta olmak üzere bölgeyle ilgilenen devletlerin çatışmaya bakışını yeniden değerlendirmesini ve Mali Cuntasına olan desteğini kesmesini istemiştir.

Mali yönetiminin JNIM'e karşı terör operasyonlarında Türkiye'den ithal edilen İmansız hava araçlarının kullanması bölgede Türkiye algısı üzerinde olumsuz değerlendirmelere yol açabilecek nitelikte.

Türkiye Afrika politikalarını sağlamlaştırmak ve kalıcı kılmak için Afrika kıtasında Fransa, Çin ve Rusya'nın yaptığı stratejik hataları gözden geçirip, güncel gelişmeleri de dikkate alarak politikalarını revize etmesi gerekecektir.

İran vekil güçlerinin yeni yetenekleri

ABD Federal Soruşturma Bürosu (FBI), Mayıs 2026'da Türkiye ile ortak bir operasyonda, Irak merkezli, İran destekli milis örgütü Kataib Hizbullah'ın (KH) önemli bir liderini, Amerika, Kanada ve Avrupa topraklarında en az 18 saldırının planlanmasındaki rolü nedeniyle tutuklayıp suç duyurusunda bulundu.

Iraklı vekil güç Ketaib Hizbullah'ın bu amaçla Meksikalı suç örgütleri ve karteller ile iş birliğine gittiği, kripto para sistemlerinden yaygın şekilde faydalandığı tespit edildi. Bu gelişme İran'ın vekil güçleri için yeni bir yetenek anlamını taşıyor. Selefi, Tekfiri cihatçı örgütler Afrika'da nüfuz alanlarını genişletiyor.

SONUÇ

Dini referans alanlar, ister Al Kaida veya İŞİD gibi terör örgütleri olsun, isterse Şii, Evangelist, Siyonist inanç sistemlerini referans alan ülkeler olsun, tehdit hiç olmadığı kadar büyük bir tehdit.